

การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัย ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม การติดตามผล และทักษะชีวิตของนักเรียน ในระยะยาว¹

Development and utilization of research tools
in activities enhancing ethics, follow-up,
and life skills for students in a long-term

ปัญญาเดช พันธวัฒน์² และ วรวัฑฒิ์ แสงเฟื่อง³

Panyadech Phantuwat² and Vorravuth Saengfuang³

โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต²

School of Law Politics Suan Dusit University²

ทำเนียบองคมนตรี³

The privy council chambers³

E-mail: singhathong9@gmail.com / s.vorravuth@gmail.com

Received 22/08/2019 | Revised 30/10/2020 | Accepted 02/11/2020

¹ บทความนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “การสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการการขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี” ปี พ.ศ. 2562 โดยนำเครื่องมือวิจัยที่พัฒนาต่อยอดการติดตามผลกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และทักษะชีวิตของนักเรียน จากงานวิจัย “การติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรม ในสังกัดกรุงเทพมหานคร” มาพัฒนาเครื่องมือวิจัย

² โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต 295 ถนนราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

³ สำนักงานโครงการกองทุนการศึกษา ทำเนียบองคมนตรี พระราชอุทยานสราญรมย์ ถนนสราญรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

บทคัดย่อ

การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัยในการติดตามผลกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและทักษะชีวิตของนักเรียนในระยะยาว โดยใช้แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อน และระหว่างดำเนินกิจกรรม ร่วมกับแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด ระหว่างกระบวนการวิจัยในการติดตามผลกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และทักษะชีวิตของนักเรียน ของโครงการวิจัย “การติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร” และนำเครื่องมือที่พัฒนามาใช้ในงานวิจัย “กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการการขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี” โดยการพัฒนาเครื่องมือมีจุดเด่นและประโยชน์ที่ใช้ ดังนี้ เครื่องมือวิจัยในการถอดองค์ความรู้มีการพัฒนาและปรับให้เหมาะสมกับบริบทในประเด็นที่ศึกษาได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของโรงเรียน สามารถจัดเก็บข้อมูลและองค์ความรู้จากกิจกรรมในการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ และนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนากิจกรรม, เป็นฐานข้อมูลในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ, ใช้เป็นต้นแบบทางความคิด หรือกรอบ เพื่อลดขั้นตอนในการปฏิบัติงานตามโครงการ หรือกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ในการประเมินพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก 5 ด้าน และทักษะชีวิตของนักเรียน, ทบทวนความรู้ที่ได้มาอย่างเป็นกระบวนการ

เพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคจากข้อมูลที่ได้มีการบันทึกและถอดองค์ความรู้ในแต่ละกิจกรรมไว้อย่างเป็นระบบ และนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ วางแผนดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง, สามารถบันทึกข้อมูลใหม่ หรือองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างมีแบบแผน และฐานคิด โดยไม่ต้องเริ่มต้นกระบวนการใหม่ตั้งแต่ต้น ทำให้เกิดความสะดวกและประหยัดเวลา ในการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ, การแบ่งปันความรู้ หรือส่งต่อความรู้ในการมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นระบบ การถ่ายโอนความรู้ และเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมในแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสะท้อนคิดที่ง่ายขึ้น, นำฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ หรือองค์ความรู้ของแต่ละโรงเรียนมาเปรียบเทียบถึงกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จได้, ครูแกนนำ (นักวิจัย) สามารถจัดเก็บข้อมูล ผลการวิเคราะห์ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม และสามารถจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน หรือคู่มือกิจกรรมของโรงเรียนได้, ใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำกับติดตามผลพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกในการส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียนได้ในระยะยาวได้ตรงกับพฤติกรรมของนักเรียน โดยไม่ต้องสร้างเครื่องมือในการติดตามผลขึ้นใหม่, และสามารถนำเครื่องมือไปประยุกต์ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล หรืองานด้านอื่น ๆ ของโรงเรียนได้

คำสำคัญ: เครื่องมือวิจัย, แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D), แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R), การติดตามผลในระยะยาว

Abstract

The development and use of research tools in following up the results of activities focusing on enhancing long-term ethics and life skills among the students in a long-term have been shaped from Before and During Action Review Forms, After Action Review and Reflective Practice Forms, and Performance Assessment Form. The development of research tools has had prominent features and benefits. This journal has been used to investigate the results of research activities which are parts of the research project titled “Evaluation and Knowledge Synthesis on the Ethical School Project under Bangkok Metropolitan Administration”. and use developed tools for research “Participatory Process and Knowledge Synthesis, the Project to Drive School Morality in the Education Fund Project to the Community Nong Prue District Kanchanaburi Province “. The development of research tools has had the prominent features and benefits. That is, research tools used for knowledge management have been developed and adjusted to be proper to the ever-changing context of school. The data and body of knowledge systematically collected from participatory activities

have been used as the database for developing activities, solving problems, and becoming a thinking model or framework. This database can be used to reduce the operational steps of ethical enhancement project or any activities related to evaluating the positive influences on students’ behaviors, which cover five perspectives and life skills. The knowledge acquired has been reviewed in a process-driven manner to seek weakness, strength, opportunity, and threats based on the recorded data and knowledge management in each activity systematically. The process has generated data that can be used for analyzing and planning project or activities constantly. The new data or body of knowledge can be recorded relying on these method and concept without any necessity to make a start from the very beginning. Thus, the outcomes bring convenience and time-saving in planning activities. Passing on or sharing knowledge from activity participation can be conducted orderly. Database transfer has been easily proceeding and accessible. This transfer enables more easily knowledge exchange and reflections. The empirical database or body of knowledge of each school can be compared in

the areas of process and steps of successful activities. The main teacher (researcher) can collect data, analysis result, steps of running activities, and write up operational or activity manuals for the school. Its database can be used for monitoring the positive influences on students' behaviors to enhance long-term students' life skills which are proper

student's behaviors without any necessity for creating a new tool for following up the results. Also, the tools can be applied for data collection or other tasks of the school.

Keywords: Research Tools, B&D Form (Before Action Review: BAR & During Action Review: DAR), A&R Form (After Action Review: AAR & Reflective practice), long-term following up

บทนำ

เครื่องมือวิจัย โดยทั่วไปเป็นการบอกถึงคุณลักษณะของวัสดุสิ่งของ เทคนิค วิธีการ หรือสื่อ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกันระหว่างผู้ศึกษา หรือวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากร หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งในการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ได้พัฒนาขึ้นจากฐานข้อมูลความรู้หรือความไม่รู้ในเรื่องที่จะทำการศึกษาวิจัย เพื่อใช้ในการจัดเก็บ บันทึก รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง หรือประชากรที่ใช้ในการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาวิจัยนั้นจะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ หรือระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน และเทคนิควิธีการวิจัยรูปแบบใดก็ตาม เครื่องมือวิจัยที่นำมาใช้จึงมีความแตกต่างกัน หรืออาจมีการใช้เครื่องมือวิจัยที่มีความหลากหลายในการศึกษาวิจัยเรื่องนั้น ๆ เครื่องมือวิจัยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความสอดคล้องเหมาะสม วัดผล และติดตามผลได้อย่างเป็นกระบวนการที่ส่งผลต่อความถูกต้องของข้อมูลวิจัยที่เก็บรวบรวมมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทความนี้ได้นำเสนอถึงการพัฒนาเครื่องมือวิจัย และการใช้เครื่องมือวิจัยให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทที่ศึกษา โดยใช้เครื่องมือให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุดในช่วงขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลของกระบวนการวิจัย ซึ่งโดยปกติในการศึกษาวิจัยโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นในระดับบัณฑิตศึกษา งานวิจัยของหน่วยงาน หรืองานวิจัยอื่น ๆ ส่วนใหญ่การสร้างและพัฒนาเครื่องมือถูกสร้าง พัฒนา และตรวจสอบความเที่ยง ความตรงของเครื่องมือโดยผู้รู้ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมืออื่น ๆ แต่โดยส่วนมากเครื่องมือมักถูกใช้งานเพียงครั้งเดียวในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยแต่ละครั้ง ยกเว้นการวิจัยที่มีการศึกษาในระยะยาว หรือติดตามผลในระยะยาวที่มีการนำผลหรือเครื่องมือกลับมาใช้ใหม่ในกระบวนการวิจัย ทั้งนี้ในทัศนะของผู้นิพนธ์เห็นว่าในแต่ละปีจำนวนของงานวิจัยในระดับต่าง ๆ และเครื่องมือวิจัยได้ถูกสร้างขึ้นเป็นจำนวนมากตามจำนวนของงานวิจัยในแต่ละประเภท

แต่ยังไม่พบว่ามีการนำเครื่องมือวิจัยไปใช้และพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดในกระบวนการของการวิจัย บทความนี้ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอถึงการพัฒนาเครื่องมือกระบวนการที่ใช้ และการใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัยในการติดตามผลในระยะต่าง ๆ ตามกรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาเครื่องมือแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินการ (B&D form; Before Action Review: BAR & During Action Review: DAR) และแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form; After Action Review: AAR & Reflective Practice) ในการพัฒนากิจกรรม และกระบวนการการถอดองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ
2. เพื่อใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัยในการถอดบทเรียน และการใช้เครื่องมือวิจัยในการติดตามผลโครงการ และทักษะชีวิตของนักเรียนในระยะยาว

คำจำกัดความ

คำจำกัดความของเครื่องมือวิจัยที่ผู้นิพนธ์และคณะทำงานได้ออกแบบ และพัฒนาขึ้นประกอบด้วยเครื่องมือ 2 แบบ และคำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือ ดังนี้

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินการ (B&D form) หมายถึง เครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบการบันทึกกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการ โดยใช้วิธีการถอดบทเรียนก่อนการทำการกิจกรรม ด้วยวิธีการ “เพื่อนช่วยเพื่อน” (Peer Assist: PA) ในการจัดการความรู้ก่อนลงมือทำการกิจกรรม (Learning Before Doing) โดยอาศัย “คน” (People Driven) ในการขับเคลื่อนกิจกรรม และค้นหา “ครูแกนนำ” และ “นักเรียนแกนนำ” ที่มีความแตกต่างมาแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ เพื่อเปิดมุมมองที่หลากหลายจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มที่มีทักษะ ความสามารถ และประสบการณ์ที่แตกต่างกันในการแก้ไขปัญหา การพัฒนาความรู้ หรือเทคนิควิธีใหม่ ๆ ในการลงมือปฏิบัติจริงในการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ทำ ร่วมกับการใช้วิธีการ “การเล่าเรื่อง” (Storytelling) ระหว่างทำการกิจกรรม ในการกระตุ้น และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการเล่าเรื่องในการดึงประสบการณ์ หรือความรู้ที่อยู่ภายในของผู้เล่าเพื่อถ่ายทอดสู่ผู้ฟังเพื่อสามารถนำเอาประสบการณ์ หรือความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของตนเองได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องราวอันใหม่ และสามารถเก็บรวบรวมเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) ได้อย่างเป็นกระบวนการ

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form) หมายถึง เครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบการบันทึกกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิดเกี่ยวกับกิจกรรมอย่างเป็นกระบวนการ ในการทบทวน และวิเคราะห์กระบวนการทั้งระบบ ถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของกิจกรรม โดยนำบทเรียนจากความสำเร็จและความล้มเหลวของกิจกรรมที่ผ่านมา หรือจุดอ่อนจุดแข็งเพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาหรือการปรับปรุงการขับเคลื่อนกิจกรรมที่สะท้อนการมีส่วนร่วมในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น ร่วมกับการสะท้อนคิด (Reflection) ของครู นักเรียน และชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม ในการสะท้อนถึงการกระทำที่ปฏิบัติอย่างเป็นกระบวนการในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถสะท้อนหรือมองเห็นตนเองภายใต้บริบทจากประสบการณ์ของตนเองด้วยความเข้าใจ ในแก้ไขปัญหาจากการปฏิบัติจริงร่วมกันในโรงเรียน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

โครงการคุณธรรม (Moral Project) หมายถึง กิจกรรมในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมตามบริบทของโรงเรียนที่ต้องการมุ่งเน้นให้เกิดขึ้นกับนักเรียน และขยายผลสู่โรงเรียนและชุมชน จากการถอดบทเรียนจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนดำเนินกิจกรรม ระหว่างดำเนินกิจกรรม หลังกิจกรรม และการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ ในการกำหนดกิจกรรมที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทและวิถีทัศน์ของของโรงเรียนในการพัฒนา

คุณธรรมของโรงเรียน โดยใช้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนผ่านเครื่องมือ B&D form และ A&R form ที่เป็นเสมือนคู่มือในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียน (Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, 2008, pp.12-26)

การติดตามผลในระยะยาว หมายถึง การติดตามผลตามระยะที่กำหนดขึ้นของการวิจัย ในการติดตามผลเพื่อควบคุม กำกับ ติดตาม และเปรียบเทียบผล ในการพัฒนาปรับปรุงการจัดกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอน โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อน และระหว่างดำเนินกิจกรรม B&D form การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด A&R form นำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีแบบแผน ขั้นตอน วิธีการที่สามารถพร้อมนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ รวมถึงภาพสะท้อนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม บ่งชี้เชิงบวก และปลูกฝังทักษะชีวิตที่ดีของนักเรียนมาเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมพฤติกรรม และทักษะชีวิตของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม รวมถึงใช้ในการกำกับ ติดตามผลของนักเรียนได้

ขอบเขตของบทความผู้นิพนธ์ต้องการนำเสนอกระบวนการพัฒนาเครื่องมือวิจัยที่มีการปรับปรุงและพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการจัดเก็บข้อมูลระหว่างกระบวนการวิจัย ในการจัดกระทำกับข้อมูลอย่างเป็นระบบ และการใช้เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นให้เกิดประโยชน์ต่อการนำไปใช้ได้อย่างคุ้มค่า

เนื้อหา

เครื่องมือวิจัยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการวิจัย การเลือกใช้เครื่องมือวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเป็นเสมือนสื่อหรือตัวเชื่อมระหว่างข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ใช้ในการตอบโจทย์วิจัยวัตถุประสงค์ หรือสมมติฐานของการศึกษาวิจัย โดยการเลือกเครื่องมือที่นำมาใช้ในการวิจัยนั้น อาจเลือกใช้เครื่องมือที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรืออาจจะสร้างเครื่องมือขึ้นใหม่ให้มีความเหมาะสมในการเก็บข้อมูลที่ไม่เหมือนกัน ความแตกต่างหลากหลายของเครื่องมือจึงอยู่ที่ความเหมาะสมของเรื่องที่ศึกษาการออกแบบการวิจัยและความรู้ความชำนาญในการใช้เครื่องมือของผู้วิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงตามสถานการณ์ในช่วงเวลาที่ศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างข้อสรุป ในการแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง ต่อยอด ติดตามผล หรือนำเสนอข้อค้นพบใหม่ในการศึกษาวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาวิจัยเป็นอย่างมากเนื่องจากผลของการวิจัยจะเชื่อถือได้หรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความเหมาะสม และคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย

ที่มาของการพัฒนาเครื่องมือวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัย เรื่อง การติดตาม ประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร (Panyadech Phantuwat, 2017) กับสถานศึกษาในเขตพระนคร จำนวน 11 แห่ง

โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาโรงเรียนในเขตพระนครให้เป็นโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร ด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้สอน ผู้เรียน ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนแวดล้อม เพื่อบ่มเพาะพฤติกรรมที่ดีงาม และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยใช้คุณธรรมพื้นฐาน “โตไปไม่โกง” ของกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 1) ซื่อสัตย์ 2) รับผิดชอบ 3) รักในความเป็นธรรม 4) พอเพียง และ 5) จิตสาธารณะ ที่มุ่งเน้นทักษะชีวิต 5 ด้าน ที่ประกอบด้วย 1) การคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ 2) ตระหนักรู้ในตนเองและความเห็นใจผู้อื่น 3) การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร 4) การตัดสินใจและการแก้ปัญหา และ 5) การจัดการอารมณ์และความเครียดของนักเรียน (Office of the Basic Education Commission: OBEC, 2016) พบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยที่นำมาพัฒนา ประกอบด้วยแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนดำเนินกิจกรรม ระหว่างกิจกรรม หลังกิจกรรม และการสะท้อนคิด มีขั้นตอนที่ใช้เวลานานในการจัดเก็บ และวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละช่วงเวลารวมถึงการส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานประจำของกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ได้วิเคราะห์ถึงปัญหาที่พบ และนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือวิจัยเพื่อลดขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม

โดยไม่ทำให้คุณภาพของเครื่องมือลดลง และทดลองใช้ในการแก้ปัญหา อุปสรรคในการกระบวนการจัดเก็บข้อมูล โดยสามารถจำแนกประเด็นปัญหาที่พบก่อนการพัฒนาเครื่องมือในด้านความซ้ำซ้อนของข้อมูล ระยะเวลาที่ใช้ ความต่อเนื่องของการพัฒนาข้อมูล การเปลี่ยนแปลงทรัพยากร และการตรวจสอบข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยมีรายละเอียดของปัญหาที่นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

1. ความซ้ำซ้อนของข้อมูลจากแบบบันทึกที่ใช้ในการถอดองค์ความรู้ของกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) โดยใช้การถอดบทเรียนก่อนการทำกิจกรรมด้วยวิธีการ (Peer Assist: PA) ระหว่างทำกิจกรรมด้วยวิธี (Story Telling) ในการทบทวนความรู้ก่อนกิจกรรม (BAR) ระหว่างดำเนินกิจกรรม (DAR) ถอดบทเรียนหลังกิจกรรมด้วยวิธี (After Action Review: AAR) ในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ที่พบว่ามีสาเหตุมาจาก การแยกสรุปวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือตามช่วงเวลาของการวิจัย และระยะเวลาที่ใช้ในการติดตามผลแต่ละช่วงเวลาของกิจกรรมที่มีการประเมินผลตามภาคเรียนของนักเรียน ทำให้ไม่สามารถนำผลที่ได้มาใช้ได้ทันต่อสถานการณ์ที่เป็นปัจจุบัน หรือนำข้อมูลที่มีมาใช้แก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้ทันที และเกิดเป็นภาระของครูผู้ประเมิน

2. ขาดความต่อเนื่องของข้อมูล พบว่ามีสาเหตุมาจากข้อมูลที่ได้ในแต่ละช่วงเวลา ใช้เวลามากในการจัดกระทำข้อมูล ที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องและส่งต่อข้อมูลตามระยะของการวิจัย และไม่สามารถนำมาแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในกิจกรรมที่เป็นปัจจุบันอย่างเป็นกระบวนการ หรือประยุกต์ใช้ได้กับกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ได้ตามสถานการณ์

3. ระยะเวลาที่ใช้ และมีขั้นตอนมาก ในการการถอดองค์ความรู้ในแต่ละช่วงเวลาของการวิจัยตามเครื่องมือที่ใช้ ทำให้ใช้เวลามากในการจัดกระทำข้อมูลดิบจากภาคสนาม

4. สิ้นเปลืองทรัพยากรวิจัย เช่น ใช้บุคลากรมาก ใช้เอกสารในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวนมาก สิ้นเปลืองทรัพยากรในการประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละระยะของการวิจัย

5. ขาดระบบการตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับที่สามารถทบทวนข้อผิดพลาด จุดอ่อน จุดแข็ง วิธีการที่ใช้ในการดำเนินการ หรือวิธีการที่ใช้ในการแก้ไข้ปัญหาที่ทันต่อสถานการณ์ โดยไม่ต้องเริ่มขั้นตอนใหม่ทุกครั้งในการดำเนินงาน หรือกิจกรรมที่มีความต่อเนื่อง

การพัฒนาเครื่องมือวิจัย และการประยุกต์ใช้เครื่องมือ

การพัฒนาเครื่องมือวิจัยที่นำมาเป็นตัวอย่างในบทความนี้เป็นการพัฒนาเครื่องมือวิจัย จากผลการวิจัย การติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยนำเครื่องมือที่พัฒนาจากปัญหาและข้อจำกัดมาทดลองใช้

ในการวิจัย เรื่อง “กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการการขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี” (Panyadech Phantuwat, and et al., 2020) โดยการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกรอบในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยร่วมกับการจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ (Thailand Productivity Institute, 2005, pp.15-22) ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) (Kemmis and McTaggart, 1988, pp.276-284) และ (Supang Chantavanich, 2018, pp.67-70) โดยการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นกระบวนการที่ให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย สร้างการเรียนรู้จากประสบการณ์ อาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรม โดยเป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน คือ การปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และการมีส่วนร่วม (Participation) ร่วมกับการใช้เทคนิค (PLC; Professional Learning Community) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หรือ Professional Learning Community ที่หมายถึง การร่วมมือร่วมใจกันของครู ผู้บริหารโรงเรียน และหน่วยงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

ทางวิชาชีพ โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ไปที่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ พัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผ่านการวางแผน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นวัฒนธรรม หรือชุมชนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโรงเรียน และนำไปสู่การเป็นชุมชนนักปฏิบัติ (CoP; Community of Practice) ในการรวมตัวกันทำงานไปพัฒนาทักษะและการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติหน้าที่ โดยรวมตัวกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ทำให้การทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีมงาน หรือทีมในโรงเรียนเดียวกันก็ได้ อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการ จนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหา และสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วม ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบ่งชี้ตามคุณธรรมเป้าหมายของโรงเรียนที่เข้าร่วมผ่านกิจกรรม โดยรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือวิจัยที่พัฒนาขึ้น

จากข้อมูลสภาพปัญหาที่พบจากการใช้เครื่องมือวิจัยในการติดตามประเมินผลและสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้นิพนธ์ได้พัฒนาและประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการ กระบวนการเก็บ

รวบรวมข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีสอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ และนำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเครื่องมือวิจัยที่จากเดิมแบ่งออกเป็น 4 ชุด โดยประกอบด้วย 1) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนดำเนินกิจกรรม 2) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างกิจกรรม 3) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรม และ 4) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยการสะท้อนคิด ในการพัฒนาเครื่องมือ ได้นำเครื่องมือที่ใช้ในแต่ละช่วงเวลาของการวิจัยมาประยุกต์เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของข้อมูลตามเทคนิควิธีการที่ใช้ในกิจกรรม ในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่พบ โดยพัฒนาเครื่องมือออกเป็น 2 ชุด ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form) และ 2) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form) โดยมีขั้นตอนในการพัฒนา ดังนี้

1. ลดขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละครั้ง โดยการนำวิธีการจัดเก็บองค์ความรู้ก่อนดำเนินกิจกรรม (Before Action Review: BAR) ระหว่างกิจกรรม (During Action Review: DAR) รวมเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบในรูปแบบ (B&D form) และการจัดเก็บองค์ความรู้หลังกิจกรรม (After Action Review: AAR) และการสะท้อนคิด (Reflective Practice) รวมเข้าไว้ด้วยกันในรูปแบบอย่างเป็นระบบในรูปแบบ (A&R) โดยใช้ระยะเวลาเป็นตัวกำหนดในการดำเนินกิจกรรมในการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ที่นำมาใช้ เช่น กำหนดระยะเวลาเข้า-บ่าย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำมาใช้ในช่วงบ่าย ทำให้ข้อมูลมีความต่อเนื่อง และเกิดกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูล หรือองค์ความรู้ของผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างเป็นกระบวนการ และมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการลดขั้นตอนการทำงาน และลดความสิ้นเปลืองของการใช้ทรัพยากร เช่น กระดาษ ปากกา ผู้เก็บข้อมูล หรืออื่น ๆ โดยนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดเก็บข้อมูล และบันทึกข้อมูล โดยกลุ่มผู้เข้าร่วมในกิจกรรม การใช้โทรศัพท์ในการบันทึกภาพ เสียง และสร้างไลน์กลุ่มในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และอื่น ๆ

2. ความต่อเนื่องของข้อมูลอย่างเป็นกระบวนการ ในการนำเอาประสบการณ์ หรือความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างผู้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโรงเรียนอื่นไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของตนเอง หรือโรงเรียนได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องราวอันใหม่ และสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) ได้อย่างเป็นกระบวนการ เช่น ผลการเรียนรู้ กระบวนการ ปัญหาที่พบ วิธีแก้ปัญหา หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมที่ใช้ และใช้เป็นฐานข้อมูลในการทบทวนขั้นตอนต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ เพื่อสะดวกต่อการถอดองค์ความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันแบบมีส่วนร่วม และสะดวกต่อการนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติ การถ่ายทอด และการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน รวมถึง

การสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาและปรับปรุงองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมหรือโครงการอื่นๆ ได้อย่างอย่างต่อเนื่อง เป็นการลดขั้นตอน และลดเวลาในการดำเนินงานงานวิจัยในภาคสนาม โดยไม่ต้องเริ่มต้นกระบวนการใหม่ทุกครั้งในการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือที่พัฒนาขึ้น ได้นำมาประยุกต์และทดลองใช้ในขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมที่นำมาเป็นตัวอย่างนี้ โดยแบ่งระยะการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะเตรียมการวิจัย (Pre-research Phase) เป็นการศึกษาข้อมูลของโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาในเขต อำเภอนองบรีอ จังหวัดกาญจนบุรี และชุมชนแวดล้อมโรงเรียน ในการเตรียมความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายที่ประกอบด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นแกนหลักในกระบวนการวิจัย โดยมุ่งเน้นที่จะให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัย และกลุ่มเป้าหมายที่ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยในการเตรียมวิจัย 5 ขั้นตอน

1.1 การสร้างความสัมพันธ์กับสถานศึกษา และชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และพื้นที่วิจัย โดยผู้วิจัยและคณะทำงานลงพื้นที่เพื่อไปพบกับกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย พูดคุยแนะนำตัวเอง เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย และสร้างการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย ในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียน

คุณธรรม ด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้สอน ผู้เรียน ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน เพื่อบ่มเพาะพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยใช้คุณธรรมเป้าหมายที่ค้นหาได้จากโรงเรียน และสร้างข้อตกลงร่วมกันในการเลือกคุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการพัฒนามากำหนดเป็นคุณธรรมอัตลักษณ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นและปฏิบัติร่วมกันในโรงเรียน และชุมชน เป็นคุณธรรมหลักในการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ความดี ความงามให้กับผู้เรียน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และอาศัยกิจกรรมเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ เพื่อปลดปล่อยพลังทางสติปัญญาให้กับผู้เรียน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจ ร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม

1.2 การสำรวจข้อมูลโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 3 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย โรงเรียนบ้านห้วยหวาย และโรงเรียนหนองปรือพิทยาคม รวมถึงชุมชนแวดล้อมเพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาของแต่ละโรงเรียน ที่เป็นลักษณะทางกายภาพ รวมถึงสภาพแวดล้อมภายในชุมชน เพื่อหาความเชื่อมโยงในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

1.3 คัดเลือกโรงเรียนเป้าหมาย และชุมชน โดยเลือกโรงเรียนที่ตอบรับเข้าร่วมโครงการ และ

ชุมชนแวดล้อมโรงเรียนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อเป็นโรงเรียนต้นแบบของการทำวิจัย และเป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้กับโรงเรียน และชุมชนอื่น ๆ

1.4 การเข้าสู่โรงเรียนและชุมชน เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ และสร้างความคุ้นเคยกับเป้าหมายเพื่อค้นหาผู้นำเครือข่ายที่เป็นครูแกนนำ (ครูที่สามารถเป็นต้นแบบการประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมเป้าหมายที่พบจากโรงเรียน และเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ) นักเรียนแกนนำ (นักเรียนที่สามารถเป็นต้นแบบการประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมเป้าหมายที่พบจากโรงเรียน และเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ) และเครือข่ายผู้ปกครอง ในการเป็นผู้นำกลุ่มขับเคลื่อนและพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

1.5 การเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ โดยการสร้างครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ เครือข่ายผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อเป็นแกนนำในการปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับนักพัฒนาและคณะผู้วิจัย โดยใช้กิจกรรมในการประสานความร่วมมือสร้างความเข้าใจกรอบของการวิจัย และการหาหรือแนวทางพัฒนา เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจตรงกันในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

2. ระยะดำเนินการวิจัย (Research Phase) ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 4 ขั้นตอน

2.1 การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา โดยเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ โดยวิธีการจะใช้องการอภิปรายถกปัญหา (Dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มเป้าหมาย

2.2 พิจารณาความเหมาะสมของกิจกรรมหลักในการขับเคลื่อนโครงการ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการโครงการของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงประเมินปัญหาเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันในการวางแผนและกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินการ ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) ถอดบทเรียนก่อนการทำกิจกรรมด้วยวิธีการ (Peer Assist: PA)

2.3 กำหนดกิจกรรมหลักที่ใช้ในการขับเคลื่อนโครงการ และการจัดการตามแนวทางโรงเรียนคุณธรรม โดยใช้การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรม และวางแผนแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างดำเนินการ ด้วยกระบวนการจัดการความรู้โดยถอดบทเรียนก่อนการทำกิจกรรมด้วยวิธีการ (PA)

2.4 การปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการถอดบทเรียนระหว่างทำกิจกรรมด้วยวิธีการเล่าเรื่อง (Story Telling) และถอดบทเรียนของกิจกรรมด้วยวิธี (After Action Review: AAR) จากแบบบันทึกที่พัฒนาขึ้น

3. ระยะการติดตามผลการวิจัย (Monitoring Phase) เป็นขั้นตอนในการวัดผลสำเร็จของโครงการตามตัวชี้วัดโดยใช้การถอดบทเรียนหลังกิจกรรม AAR และการสะท้อนคิด (Reflection) โดยคณะผู้วิจัย (นักวิจัยพี่เลี้ยง) และกลุ่มเป้าหมาย (นักวิจัยพื้นที่) โดยจะทำการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากเครื่องมือแบบบันทึกที่พัฒนาขึ้น

โดยนำทฤษฎีกรวยประสบการณ์ (The cone of Learning) ของ เอดการ์ เดล (Edgar Dale, 1969, pp.108) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ และขั้นตอนของประสบการณ์การเรียนรู้และการใช้สื่อแต่ละประเภท ซึ่งเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายที่นำไปสู่ความสมบูรณ์ชัดเจนในเรื่องต่าง ๆ และประสบการณ์ตรงที่มีคุณค่าที่ผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางกายภาพที่สมบูรณ์ในเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสิ่งที่ไม่มีจากการเรียนในห้องเรียนที่กล่าวว่า “การพูดและการทำซ้ำทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง” มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาเครื่องมือ ผ่านโครงงานคุณธรรม และกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม โดยทำการตรวจคุณภาพของเครื่องมือ ในด้านความเที่ยงตรง (Validity) ที่ประกอบด้วย 1) ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content Validity) ที่สอดคล้องและครอบคลุมโครงงานคุณธรรม และกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม 2) ความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) ในการวัดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของนักเรียนจากโครงงานกิจกรรมของโรงเรียน 3) ความเที่ยงตรงตามสภาพ (Concurrent Validity) ที่เป็นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนักเรียน และการมีส่วนร่วมในกระบวนการของกิจกรรมที่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนตอบสนองออกมาตรงตามสภาพความเป็นจริง 4) ความเที่ยงตรงตามพยากรณ์ (Predictive Validity) สามารถพยากรณ์พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก และทักษะชีวิต 5 ด้านของนักเรียน ผ่านกิจกรรม

ที่นักเรียนเป็นผู้คิดและดำเนินการ รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกพฤติกรรมที่เป็นการพูดและการทำซ้ำทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามหลักกรวยประสบการณ์ หรือกรวยแห่งการเรียนรู้ของ Dale เพื่อใช้ในการ จัดเก็บข้อมูลถอดบทเรียน ถอดองค์ความรู้ และกำกับ ติดตามผล โดยแบ่งขั้นตอนการเก็บข้อมูลออกเป็น ก่อนลงมือปฏิบัติ ระหว่างลงมือปฏิบัติ หลังลงมือปฏิบัติ และการสะท้อนคิด (Salem-Schatz, Susanne, Ordin, Diana and Mittman, 2014) และ (Alavi Maryam, 2019) โดยเครื่องมือวิจัยทั้ง 2 ชุด ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form) 2) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form) มีรายละเอียดของเครื่องมือ ดังนี้

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form)

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D) เป็นการรวมขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนดำเนินกิจกรรม (Before Action Review: BAR) และระหว่างดำเนินกิจกรรม (During Action Review: DAR) เข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบในการลดขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละครั้ง ในการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) โดยใช้ระยะเวลาเป็นตัวกำหนดในการดำเนินกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ที่นำมาใช้ เช่น กำหนดระยะเวลาเข้า-บ่าย และนำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วงเช้ามาใช้ในช่วงบ่าย ทำให้ข้อมูลมีความต่อเนื่องและเกิดกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูล หรือองค์ความรู้ของผู้เข้าร่วมอย่างเป็นกระบวนการ โดยใช้การเรียนรู้ก่อนดำเนินกิจกรรม เพื่อจัดเก็บข้อมูลและความรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ร่วมกับการเรียนรู้ระหว่างกิจกรรมหรือการฝึกอบรม ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกัน โดยมีความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายร่วมกัน และรวบรวมความรู้ที่ได้รับระหว่างกิจกรรมหรือการอบรม ในการปรับตัวสู่การมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหาอุปสรรค วิธีการแก้ไข ผลการแก้ไข ผลที่ได้รับ หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อสร้างประเด็นความรู้จากการทำแผนที่ความรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory mapping) โดยการถอดบทเรียนก่อนการทำกิจกรรม และระหว่างดำเนินกิจกรรมด้วยวิธีการ “เพื่อนช่วยเพื่อน” (Peer Assist: PA) ในการจัดการความรู้ก่อนลงมือทำกิจกรรม (Learning Before Doing) โดยอาศัย “คน” (People Driven) ในการขับเคลื่อนกิจกรรม และค้นหา “ครูแกนนำ” และ “นักเรียนแกนนำ” (โดยผู้นิพนธ์และคณะ

เป็นนักวิจัยพี่เลี้ยง) และร่วมกันถอดบทเรียนจากแบบบันทึกการเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่เป็นความคิดรวบยอดของกิจกรรมที่พร้อมนำไปใช้ประโยชน์ได้ในกิจกรรมครั้งต่อไป โดยถอดองค์ความรู้ผ่านเครื่องมือที่พัฒนาขึ้น และใช้เป็นฐานข้อมูลความรู้ในการแก้ปัญหาพัฒนาความรู้หรือเทคนิควิธีใหม่ ๆ ในการปฏิบัติจริง เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมที่ทำ ร่วมกับการใช้วิธีการ “การเล่าเรื่อง” (Story telling) ระหว่างทำกิจกรรม ในการกระตุ้น และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการเล่าเรื่องเพื่อดึงประสบการณ์หรือความรู้ที่อยู่ภายในของผู้เล่าถ่ายทอดสู่ผู้ฟังเพื่อสามารถนำเอาประสบการณ์ หรือความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของตนเองได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องราวนั้นใหม่ และสามารถเก็บรวบรวมเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) ได้อย่างเป็นกระบวนการ (ค่าคะแนนในเครื่องมือเป็นเพียงเทคนิคในการสร้างประเด็นในการสนทนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยไม่ได้นำมาใช้วิเคราะห์ทางสถิติ หรืออ้างอิงผล แต่ใช้เพื่อสร้างประเด็นคำถาม หรือประเด็นสนทนากลุ่มในการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม) ดังภาพที่ 1

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก่อนดำเนินกิจกรรม และระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form) กิจกรรม “.....” ว/ด/ป..... สถานที่..... ผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผู้ปกครอง/ครู/โรงเรียน/ชุมชน/ หน่วยงาน/อื่นๆ)	
1. ความรู้เดิมก่อนเข้าร่วมกิจกรรม	2. ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างกิจกรรม
.....	
3. วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้	4. ผลที่ได้จากวิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้
.....	
5. ความรู้ที่ได้รับ/ประโยชน์	6. การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้ ที่ตรงตามเป้าหมายของท่าน
.....	
7. ปัญหา/อุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกิจกรรม	8. วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข
.....	
9. ผลการเรียนรู้ระหว่างกิจกรรม (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)	10. การตอบสนองต่อเป้าหมายของท่าน (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)
.....	
ข้อเสนอแนะ	
ผู้ดำเนินการ/นักวิจัยพี่เลี้ยง (Moderator)..... ผู้จดบันทึก (Note taker)..... ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant)	

ภาพที่ 1 แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form)

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form)

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R) เป็นการรวมขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล (After Action Review: AAR) และสะท้อนคิดเกี่ยวกับกิจกรรม (Reflection: R) เข้าไว้ด้วยกันในการลดขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูล

และวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละครั้ง ในการเข้ามา มีส่วนร่วมในการโครงการของกลุ่มเป้าหมาย อย่างเป็นระบบ ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) โดยใช้ ระยะเวลาเป็นตัวกำหนดในการดำเนินกิจกรรม ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นำมาใช้ เช่น กำหนด ระยะเวลาเข้า-บ่าย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาใช้ในช่วบ่าย ทำให้ข้อมูล

มีความต่อเนื่อง และเกิดกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูล หรือองค์ความรู้ของผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เป็นการจัดเก็บผลการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบหลังการฝึกอบรมหรือเข้าร่วมกิจกรรม เช่น ผลการเรียนรู้กระบวนการ ปัญหาที่พบ วิธีแก้ปัญหา หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม ร่วมกับการสะท้อนคิดเกี่ยวกับกิจกรรมอย่างเป็นกระบวนการ ในการทบทวน และวิเคราะห์กระบวนการทั้งระบบ ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกิจกรรม โดยเอาบทเรียนจากความสำเร็จและความล้มเหลวของกิจกรรมที่ผ่านมา หรือจุดอ่อนจุดแข็งเพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาหรือการปรับปรุงการขับเคลื่อนกิจกรรมที่สะท้อน ความมีส่วนร่วมในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น ร่วมกับการสะท้อนคิด (Reflection) ของครู และนักเรียนในโครงการที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม ในการสะท้อนถึงการกระทำที่ปฏิบัติอย่าง เป็นกระบวนการ ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถสะท้อนหรือมองเห็นตนเองภายใต้บริบทจากประสบการณ์ของตนเอง ด้วยวิธีการเผชิญหน้ากับปัญหาด้วยความเข้าใจ และแก้ไขปัญหามาจากการ

ปฏิบัติจริงร่วมกันในโรงเรียน และต่างโรงเรียน ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ (KM) โดยนำผลหรือองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดองค์ความรู้จากแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อน และระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form) มาใช้เป็นฐานข้อมูลโดยไม่ต้องกระซ้าให้เกิดความล่าช้าและเสียเวลาในการปฏิบัติกิจกรรม

การนำผลมาใช้ในขั้นตอนนี้จึงเป็นกระบวนการทบทวนหรือตรวจสอบผลซ้ำจนเกิดเป็นรูปแบบในการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จากการสะท้อนคิดอย่างมีส่วนร่วม (Reflective Practice) เพื่อสามารถนำเอาประสบการณ์ร่วมจากการปฏิบัติ และข้อมูลการสะท้อนคิดที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของตนเองได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องราว นั้นใหม่ และสามารถเก็บรวบรวมเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) ที่สามารถจัดเก็บข้อมูลซ้ำได้ หรือใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาได้อย่างเป็นกระบวนการที่เป็นเสมือนคู่มือในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม 5 ด้าน และพัฒนาแบบประเมินการปฏิบัติที่นำสภาพความเป็นจริงในชีวิตประจำวันมาเรียนรู้ผ่านการทำโครงการหรือ กิจกรรมของนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ดังภาพที่ 2

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังดำเนินกิจกรรม และการสะท้อนคิด (A&R form) กิจกรรม “.....” ว/ด/ป..... สถานที่..... ผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผู้ปกครอง/ครู/โรงเรียน/ชุมชน/หน่วยงาน/อื่นๆ) <table border="1" style="display: inline-table; vertical-align: middle;"><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr></table>						
1. วิธีการ/ขั้นตอน/กิจกรรม (กระบวนการในการเรียนรู้)	2. ผลการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้					
กระบวนการที่ใช้ในการเรียนรู้	คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)					
.....						
3. ปัญหา/อุปสรรคที่พบระหว่างอบรม/กิจกรรม	4. วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข					
ปัญหา, อุปสรรค หรืออื่นๆที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้	คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)					
.....						
5. การบรรลุเป้าหมาย/ประโยชน์/องค์ความรู้จากกิจกรรม	6. การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้/ต่อยอด/ขยายผล					
คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)	คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)					
.....						
7. องค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ (กระบวนการและผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต)						
องค์ความรู้ (Output) : ผลผลิตของกิจกรรม	รูปแบบวิธีการหรือขั้นตอนต่าง ๆ	ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้องค์ความรู้				
(ปัจจัยนำเข้า Input)	ในการนำองค์ความรู้ไปใช้	ผลลัพธ์ (Outcome)				
.....						
8. กระบวนการที่ใช้สู่ผลสำเร็จตามเป้าหมาย (สามารถแสดงเป็นแผนภาพ/รูปภาพ/เทคนิควิธี)						
ข้อเสนอแนะ						
ผู้ดำเนินการ/นักวิจัยพี่เลี้ยง (Moderator).....						
ผู้จดบันทึก (Note taker).....						
ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant)						

ภาพที่ 2 แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form)

ผลการนำเครื่องมือไปใช้

จากระยะการติดตามผลการวิจัย (Monitoring Phase) กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี (Panyadech Phantuwat, et al, 2020, pp.36-43) เป็นการสะท้อนภาพการใช้เครื่องมือ และผลของการใช้เครื่องมือที่ได้พัฒนาขึ้น จนเกิดเป็นกระบวนการที่สร้างความชัดเจนของข้อมูลในภาคสู่การปฏิบัติการวัดผล การติดตามผล การตรวจสอบข้อมูล และการทบทวนกระบวนการเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการปรับกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ชุมชน หรือเรื่องที่ศึกษาได้ตลอดเวลา รวมถึงสามารถนำผลที่ได้ไปขยายผลถ่ายทอดสู่ชุมชนแวดล้อมหรือเครือข่ายที่เข้าร่วมได้อย่างเป็นระบบ

โดยการติดตามผลของโครงการผ่านการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ในการประเมินผลพฤติกรรมบ่งชี้ของนักเรียนตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน และชุมชน ในการคืนความรู้สู่ชุมชน ในการวัดผลสำเร็จของโครงการตามตัวตามพฤติกรรมบ่งชี้ของนักเรียน ในการถอดบทเรียนหลังกิจกรรม และการสะท้อนคิด โดยคณะผู้วิจัย (นักวิจัยพี่เลี้ยง) และ นักวิจัยชุมชน โดยทำการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ที่เป็นขั้นตอนในการวัดผลสำเร็จของโครงการตามตัวชี้วัด

โดยใช้การถอดบทเรียนจากเครื่องมือวิจัยดังตัวอย่างข้อมูลการติดตามผลการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วันที่ 14-15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ณ ห้องประชุม โรงเรียนหนองปรือพิทยาคม โดยมีผลของการใช้เครื่องมือวิจัยที่ได้พัฒนาขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ผลลัพธ์ที่ได้

กลุ่มที่ 1 ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย โรงเรียนบ้านห้วยหวาย และโรงเรียนหนองปรือพิทยาคม

ความรู้ความเข้าใจ

1. ผู้บริหารโรงเรียน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ และกระบวนการขับเคลื่อนโครงการคุณธรรมสู่ชุมชนได้เป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดถึงความเป็นมา และแนวทางในการสร้างคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนได้
2. ครู มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ และรูปแบบการขับเคลื่อนโครงการคุณธรรมสู่ชุมชนได้เป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดถึงความเป็นมาและแนวทางในการสร้างคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนโดย 1) สร้างการรับรู้ ประชุม อบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใช้กระบวนการ PLC 2) ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย 3) กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ 4) ออกแบบกิจกรรมส่งเสริมความดี

การปรับเปลี่ยน/การเปลี่ยนแปลง/การประยุกต์ใช้ มีการนำกิจกรรมที่มีอยู่แล้วในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน มีการประสานความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจระหว่างผู้บริหารโรงเรียน

ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ในการจัดทำกิจกรรมส่งเสริมความดี

กิจกรรมในการขับเคลื่อน

1. โรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย 3 วิถี วิถีชีวิต วิถีคนดี วิถีคุณธรรม (1) พบกันยามเช้า (2) เราส่งงาน (3) เปิกบานก่อนบ่าย (4) หนองสาหร่ายรักโลก

2. โรงเรียนบ้านห้วยหวาย 3 ส (1) สำนึกคุณค่า รักศรัทธา สามสถาบัน (2) สร้างสรรค์คนดี ศรีห้วยหวาย (3) สุขภาพกาย-จิตใจดีในวิถีความพอเพียง

3. โรงเรียนหนองปรือพิทยาคม 3 พัฒนา (1) พัฒนาคุณธรรม (2) พัฒนาความรู้ (3) พัฒนาคุณค่า

กระบวนการที่ใช้

ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารและครูได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงสภาพปัญหาด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้นจริงในโรงเรียนเพื่อจัดทำกิจกรรมในการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียน โดยเริ่มต้นกระบวนการโดยใช้ครูเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียน สร้างความเข้าใจกับนักเรียน และผู้ปกครอง ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมคุณธรรมโดยใช้การมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

พฤติกรรม และตัวบ่งชี้ (กรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นในโรงเรียน และชุมชน)

1. โครงการออมทรัพย์ของชุมชน ที่ทางโรงเรียนได้มีการนำมาใช้ในโรงเรียนผ่านกิจกรรมแปลงเกษตรพืชผักสวนครัว (ปลูกผัก

และนำผักมาขายในโรงเรียน) ในการฝึกวินัยในการออม (เด็กเห็นผู้ปกครองทำการออมผ่านโครงการออมทรัพย์ของชุมชน) ประหยัดพอเพียง และรับผิดชอบ

2. โครงการแปลงเกษตรสาธิต นักเรียน ครู และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการร่วมกันทำแปลงผักสาธิตตั้งแต่ต้นกระบวนการจนจบกระบวนการ ตั้งแต่การปรับดินทำแปลง หาเมล็ดพันธุ์ที่มีในชุมชน เพาะปลูก ดูแลเก็บผลผลิตนำผลผลิตไปจำหน่าย และนำรายได้มาใช้ให้เกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ด้านความอดทน วินัย การออม จิตอาสาพอเพียง เช่น นำรายได้มาจัดซื้อเมล็ดพันธุ์ในการทำแปลงสาธิตต่อไป (ความต่อเนื่อง) หรือนำเงินรายได้มาเก็บไว้เพื่อจ้างครูอัตราจ้าง (สะท้อนการรับรู้ของเด็กนักเรียนต่อบริบทของโรงเรียน และการแสดงออกถึงคุณธรรมที่มีอยู่ในตนต่อผู้อื่น หรือสภาพแวดล้อม/สังคมที่อยู่)

3. ชุมชนจิตอาสาจรรยาจร โดยกิจกรรมเริ่มจากทางโรงเรียนและชุมชนร่วมมือกันในการมีส่วนร่วมในการสร้างวินัยจรรยาจรและความปลอดภัยบริเวณหน้าโรงเรียน โดยใช้อาสาสมัครจากชุมชน (จิตอาสาธารณะ) หลังจากดำเนินกิจกรรมได้มีตำรวจจราจรเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการให้บริการทุกวันโดยไม่ได้รับรองขอ (โดยก่อนการจัดทำกิจกรรม ประสานขอความร่วมมือจากตำรวจจราจรจะไม่มีตำรวจจราจรมาโดยกล่าวว่าบุคลากรไม่พอ) เป็นการสะท้อนภาพคุณธรรมความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และจิตสาธารณะ

4. 3 วิ (วินัย) ในการสร้างความเป็นระเบียบของนักเรียนผ่านการจัดระเบียบวินัยในการจัดเรียงรองทำให้เป็นระเบียบหน้าห้องเรียน พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของนักเรียน ครูผู้ปกครอง และชุมชน เวลาที่มีประชุมที่โรงเรียน เช่น การประชุมผู้ปกครอง ผู้ที่เข้าร่วมประชุมจะถอยร่นทำให้ไม่เป็นระเบียบ จะมีเด็กนักเรียนมาจัดเรียงรองทำให้เป็นระเบียบโดยไม่ต้องมีการร้องขอ (จิตอาสา) เมื่อมีการกระทำบ่อยครั้งทำให้เกิดการเปลี่ยนของผู้เข้ามาประชุมจะมีการวางรองทำอย่างเป็นระเบียบ และขยายผลต่อไปยังชุมชน เช่น การถอยร่นเท้าและวางอย่างเป็นระเบียบ หรือมีนักเรียนที่ไปวัดช่วยกันจัดวางรองทำให้เป็นระเบียบเวลาไปวัด

5. การรักษาความสะอาด ผ่านกิจกรรมรักษาความสะอาดที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น โดยนักเรียนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในการทิ้งขยะ การคัดแยกขยะ ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และชุมชน และขยายผลต่อถึงสังคม เช่น นักเรียนไปทัศนศึกษาต่างพื้นที่ พบว่ามีขยะตกอยู่จึงได้ช่วยกันเก็บลงถังขยะโดยที่ครูไม่ได้บอกให้เก็บ และนักเรียนยังกล้าแสดงออกถึงคุณธรรมที่มีในตนต่อบุคคลอื่น โดยกล้าที่จะบอกกล่าวกับบุคคลอื่นที่กำลังทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง ซึ่งเป็นการสะท้อนคุณธรรมที่มีในตนต่อสังคม

6. ครูเป็นแบบอย่างในการมาโรงเรียนแต่เช้า และการแต่งกายที่เหมาะสม เพื่อเป็นต้นแบบให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ส่งผลให้ผู้ปกครองมาส่งบุตรหลานแต่เช้า และมีระเบียบวินัยในการกายที่เหมาะสมตามกฎระเบียบของโรงเรียน

ปัญหาอุปสรรค/การแก้ไข ด้านวินัยของนักเรียนใช้ครูเป็นต้นแบบในการปลูกฝังระเบียบวินัยให้กับนักเรียน แสดงความรับผิดชอบต่อตนเอง (หน้าที่/สถานะ) และแสดงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (การมีน้ำใจต่อผู้อื่น สังคมแวดล้อม/จิตสาธารณะ)

ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ผู้นำ (ผู้อำนวยการโรงเรียน) ผู้นำชุมชน (วิสัยทัศน์สร้างแรงจูงใจ สร้างการมีส่วนร่วม) การมีส่วนร่วมโดยมีเป้าหมายร่วมกันในโรงเรียน และความสัมพันธ์ในชุมชน ที่ส่งผลต่อความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมความดีระหว่างโรงเรียน และชุมชน 2) ความรู้ความเข้าใจต่อโครงการ ต่อกิจกรรมที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และเป้าหมายของกิจกรรม 3) การติดตามผล การสร้างแรงจูงใจ (การชมเชย การให้รางวัล มองเห็นคุณค่าในตนในการทำความดี) 4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน (จัดประชุมเพื่อมีส่วนร่วมในการสร้างกิจกรรม หรือแก้ไขปัญหาร่วมกัน) 5) ครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ (นักวิจัยพื้นที่ผู้ปฏิบัติจริงในพื้นที่ และองค์ความรู้) 5) การขัดเกลาทางสังคม (การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบดูแล การเป็นแบบอย่างที่ดีจากทุกหน่วยในสังคม แวดล้อม/ชุมชน) 6) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนในการพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกัน

ปัจจัยความยั่งยืน ประกอบด้วย 1) ความรู้ความเข้าใจต่อโครงการ เป้าหมายของโครงการ และกระบวนการ (ฐานความรู้สู่การปฏิบัติ)

2) แผนปฏิบัติงานของโรงเรียน (แผน 4 ปี กลยุทธ์ที่ 3) คู่มือกิจกรรม แบบประเมินผล กิจกรรม และพฤติกรรมตามไตรมาศ (การติดตามผลของกิจกรรมที่ใช้ และพฤติกรรม) 3) ครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ ความร่วมมือของผู้บริหาร ครูนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน (ตัวแทนในการสานต่อโครงการรุ่นต่อรุ่น) 4) การสร้างจิตสำนึกถึงการเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยไม่คิดว่าเป็นของใครคนใดคนหนึ่ง และปลูกฝังให้เป็นวิถีปฏิบัติปกติ 5) ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน หรือเครือข่ายในพื้นที่ใกล้เคียงที่สนใจ

ปัจจัยความล้มเหลว เป็นปัจจัยที่คาดว่าหากเกิดขึ้นจะส่งผลให้เกิดความล้มเหลวของโครงการ ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงผู้นำ/ผู้บริหาร 2) ขาดการมีส่วนร่วม 3) ขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมที่ต้องอาศัยเวลา และขาดความเข้าใจต่อเป้าหมายของโครงการ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน

กลุ่มชุมชน ความรู้ความเข้าใจ การเริ่มต้นโครงการชาวบ้านมีความเข้าใจน้อยกับสิ่งที่จะทำ ไม่เข้าใจว่าการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมคืออะไร โดยได้มารับรู้จากการลงพื้นที่ขององคมนตรีที่ได้มาเยี่ยมชุมชนและมีคณะนักวิจัยที่เลี่ยมมาทำให้แนวทาง ร่วมกับโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ เป็นผู้ปรับแนวคิด ให้กับชาวบ้าน โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนสู่ชุมชน โดยลักษณะของชุมชนมีความเป็นพี่น้องเครือญาติกันในทุกชุมชน ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้ง่าย โดยปัญหา

ที่พบคือชาวบ้านไม่เข้าใจว่าคุณธรรมจริยธรรมคืออะไร นอกจากนี้ ยังรู้สึกกว่าที่ผ่านมาขาดความเอาใจใส่จากหน่วยงานภาครัฐที่จะร่วมดำเนินการ แต่เมื่อได้ดำเนินโครงการและเข้ามามีส่วนร่วมจึงเกิดการปรับตัว นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนข้างเคียงมีความสนใจในกิจกรรมที่ชุมชนเป้าหมายได้มีการดำเนินการ

การปรับเปลี่ยน/การเปลี่ยนแปลง/การประยุกต์ใช้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนที่พบ คือ 1) ต้องคอยถามความรู้จากคนที่เป็นผู้นำในพื้นที่ 2) สร้างกฎระเบียบของหมู่บ้าน ให้รับรู้รับทราบทำความเข้าใจว่าจะมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในพื้นที่ของตน 3) สร้างการมีส่วนร่วมโดยให้เด็ก และชาวบ้านในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการประชุม มีการเข้าประชุมกันมากขึ้น รับฟังกัน และเสนอความคิดเห็นในกิจกรรมที่จะทำในชุมชนมากขึ้น 4) ผู้นำชุมชนมีการดำเนินการเชิงรุกมากขึ้น เดินพบปะชาวบ้านสื่อสารทำความเข้าใจ นอกจากนี้ในการประชุมหมู่บ้านยังมีการให้คำแนะนำ สร้างความเป็นเจ้าของของหมู่บ้านของตน

พฤติกรรม และตัวบ่งชี้ อัตลักษณ์ชุมชน ม.19 ประกอบด้วย 1) คุณธรรมพื้นฐานที่ตั้งไว้ คือ ความสามัคคี 2) พฤติกรรมบ่งชี้ ชาวบ้านในชุมชนมีการประชุมกลุ่มย่อยกันเสมอ 3) กิจกรรมส่งเสริมความดี ใช้กิจกรรมกลุ่ม ออมทรัพย์ ทำครบทุกหลังคาเรือน โดยมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง คือ ชาวบ้านหันมาสนใจการออมทรัพย์มากขึ้น และมีแนวคิดที่จะนำเงินออมไปดำเนินการต่อไป เช่น การปล่อยกู้

ให้กับผู้ที่เดือดร้อนจริง ๆ ในชุมชน นำเงินมาใช้เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น ฯลฯ มีการจูงใจให้คนในชุมชนร่วมในการพัฒนาชุมชน และชักชวนชุมชนอื่นมาร่วมทำด้วย

ปัจจัยความสำเร็จ ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นที่จะดำเนินการร่วมกัน

ปัจจัยความล้มเหลว ชาวบ้านบางส่วนยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการเพราะมองว่ากระทบวิถีชีวิตประจำวัน

อัตลักษณ์ชุมชน ม.4 ประกอบด้วย

1) คุณธรรมพื้นฐานที่ตั้งไว้ คือ จิตอาสา 2) พฤติกรรมบ่งชี้ พบว่า ชาวบ้านรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อดูแลความปลอดภัยของลูกหลาน และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น โครงการจราจร 3) พฤติกรรมบ่งชี้ ร่วมกันทำจิตอาสาจราจรในการระมัดระวังความปลอดภัยของผู้ปกครองที่คอยดูแลลูกหลานในชุมชน และตัวเด็กเองก็มีส่วนร่วมในการระมัดระวังมากขึ้น พร้อมกันนี้ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นอาสาจราจรยังช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับทุกครัวเรือน 4) กิจกรรมส่งเสริมความดี โดยจัดกิจกรรมอาสาจราจร ชาวบ้านจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาช่วยกันโบกรถ ดูแลความปลอดภัยให้แก่ลูกหลานที่หน้าโรงเรียน

ปัจจัยความสำเร็จ ความสำนึก ความรักที่มีต่อลูกหลานในชุมชน ทำให้เกิดความรักและดูแลกัน

ปัจจัยความล้มเหลว บางครั้งอาจจะดูแลพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่ทั่วถึง

อัตลักษณ์ชุมชนท่าม่วง ประกอบด้วย

1) คุณธรรมพื้นฐานที่ตั้งไว้ ได้แก่ความมีน้ำใจ

2) พฤติกรรมบ่งชี้ พบว่าชาวบ้านรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน 3) กิจกรรมส่งเสริมความดี ได้มีการรวมตัวเข้าวัด ทำบุญทำความสะอาดวัด สร้างชุมชนที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งกว่าเดิมทั้งในเรื่องความมีน้ำใจและความสะอาดของชุมชน 4) พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง จากเดิมคนในชุมชนเวลาทำกิจกรรมอะไรไม่ค่อยได้ทำร่วมกัน เช่น เวลาไปวัดต่างคนต่างทำบุญใส่บาตรแล้วก็กลับ แต่ในขณะนี้ปัจจุบัน นอกจากจะชักชวนกันไปวัดแล้วยังชวนกันดูแลวัด ทำความสะอาดและสอนลูกหลานในชุมชนให้ร่วมทำอีกด้วย

ปัจจัยความสำเร็จ ความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง และคิดที่จะร่วมมือกันทำชุมชนที่ดีอยู่แล้วดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

ปัจจัยความล้มเหลว บางครั้งชาวบ้านไม่เข้าใจว่ากิจกรรมเหล่านี้ทำไปเพื่ออะไร ทำแล้วได้อะไร ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องสื่อสารให้ชุมชนเข้าใจ

กลุ่มเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น เทศบาลหนองปลาไหล ให้การสนับสนุนการทำงานของชุมชนมาโดยตลอด ทั้งในเรื่องของการจัดอบรม สร้างวิทยากร สนับสนุนงบประมาณ ซึ่งการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ถือเป็นภารกิจสำคัญที่เทศบาลทำมาโดยตลอด พอมีโครงการเข้ามาชาวบ้านจึงเข้าร่วมเป็นอย่างดี

ปัจจัยความสำเร็จ 1) สร้างทุกอย่างให้ชาวบ้านทำจนเป็นนิสัย ทำซ้ำ ๆ ไม่ละทิ้งทุกอย่างจะยังคงอยู่ 2) สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน 3) เน้นให้ชุมชนสร้างกิจกรรมจิตอาสา 4) ภาครัฐ

ต้องเอาจริงเอาจัง ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมหรือโครงการไม่เฉพาะแค่กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม 5) แก้ปัญหาเรื่อง เด็กและเยาวชนที่ไม่เรียนหนังสือให้พยายาม ปลุกฝังค่านิยมที่ถูกต้อง ดีงาม และให้ร่วม กิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญกับชุมชนด้วย 6) เอา ความดี กิจกรรมดี ๆ แก้ปัญหาในชุมชน 7) สร้างต้นแบบที่ดี ทั้งที่ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยบ้านและครอบครัวต้องเป็นหลัก ให้แก่เด็กนักเรียน 8) อัตลักษณ์ของเด็กจะต้อง เริ่มจากที่บ้าน สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน นำไปสู่ อัตลักษณ์ของโรงเรียน

ปัจจัยความล้มเหลว ในบางครั้งการทำงานของระบบราชการอาจจะติดขัดในข้อกฎหมาย และพนักงานบางส่วนก็มองว่า เรื่องดังกล่าวอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่

ปัจจัยความยั่งยืน 1) ผู้นำต้องนำการเปลี่ยนแปลง มีความเข้มแข็ง 2) สร้างการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น เน้นให้ผู้นำชุมชนแต่ละพื้นที่ร่วมกันดูแลชาวบ้าน 3) สร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับภาครัฐ มีการพบปะพูดคุยกันให้มากขึ้น 4) คนในชุมชนต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 5) มีการช่วยเหลือระหว่างชุมชน กับโรงเรียนโดยผู้ปกครองต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างชัดเจน 6) ควรกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนร่วมกับผู้ปกครอง โดยกำหนดให้โรงเรียนและครอบครัว สร้างเด็กดีนำเด็กเก่ง 7) สังคมต้องเป็นตัวตั้งให้คนทำความดี และให้เกิดความละอายหากคนในชุมชนไม่คิดทำความดี 8) สร้างข้อตกลงเบื้องต้นในการพัฒนารูปแบบอัตลักษณ์ชุมชน

กลุ่มเจ้าหน้าที่ด้านการศึกษา ศึกษาวิเคราะห์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1/3/4 สำนักงานศึกษาธิการ จังหวัดกาญจนบุรี ความรู้ความเข้าใจในช่วงแรก ต้นทุนของกลุ่มศึกษานิเทศก์นั้นมีความรู้และความเข้าใจในโครงการโรงเรียนคุณธรรม เนื่องจากเคยได้เรียนรู้และสัมผัสกับโครงการโรงเรียนคุณธรรมมาบ้าง แต่ในคราวนี้เป็นโครงการเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียน ในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นเรื่องของการนำกระบวนการของโรงเรียนคุณธรรม ลงสู่ชุมชน จึงไม่ทราบรายละเอียดที่เจาะลึกในระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ท้องถิ่นและชุมชน จะทราบเพียงรายละเอียดในภาพที่กว้าง ๆ และตามเอกสารหรือหนังสือที่ได้รับรายงานจากโรงเรียนหรือคณะครู

การปรับเปลี่ยน/การเปลี่ยนแปลง/การประยุกต์ใช้ มีการนำกิจกรรมที่มีอยู่แล้วของโรงเรียนและชุมชน มาเป็นฐานข้อมูลการเรียนรู้หรือการเขียนรายงานของสำนักงาน มีการประสานความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจ ด้วยการสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ในการจัดทำกิจกรรมส่งเสริมความดี

กิจกรรม มีการลงพื้นที่ตามคำสั่งมอบหมายงานจากสำนักงาน หรือผู้บังคับบัญชา มอบหมาย โดยลงมาในพื้นที่ในลักษณะเรียนรู้ และสอบถามจากผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน จากนั้นก็เก็บรายละเอียดของงานเขียนสรุปเป็นรายงาน

ปัญหาอุปสรรค/การแก้ไข โครงการเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ในกลุ่มศึกษานีเทศ์นั้น การลงพื้นที่ตามคำสั่งการมอบหมายงานของผู้บังคับบัญชา ไม่ได้มีการลงพื้นที่ในลักษณะระเบิดจากข้างใน หรือความพึงพอใจที่จะช่วย แต่จะทำงานตามที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น นอกจากนี้ยังขาดการประสานงานกันที่ดีระหว่างสำนักงานเขตพื้นที่กับสำนักงานเขตพื้นที่ด้วยกัน หรือแม้แต่องานศึกษาธิการจังหวัดก็ยิ่งขาดการประสานงานที่ดีในส่วนรวม

ปัจจัยความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของหน่วยงานกลุ่มตัวอย่าง มีพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกในการให้ความร่วมมือ และเข้าร่วมในกิจกรรมโดยมองว่าเป็นความรับผิดชอบส่วนหนึ่งของหน่วยงานในท้องถิ่น

ปัจจัยความยั่งยืน ความรู้ความเข้าใจ แผนปฏิบัติงาน ครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ ผู้นำชุมชนแกนนำ ความร่วมมือของหน่วยงานกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยความล้มเหลว การสานงานต่อของผู้นำ การขาดภาวะผู้นำ การขาดความร่วมมือในการขับเคลื่อนของทุกภาคส่วนที่ไม่พร้อมเพียง

กลุ่มนักเรียน ประเด็นคำถามที่ใช้เก็บข้อมูล

- 1) ได้เรียนรู้อะไรบ้าง
- 2) มีส่วนร่วมอะไรบ้าง
- 3) พบเห็นพฤติกรรมดี ๆ อะไรบ้าง
- 4) พบเห็นคุณธรรมอะไรบ้าง
- 5) จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืนอย่างไร

โรงเรียนหนองปรือพิทยาคม

กลุ่มนักเรียน เป็นกลุ่มสถานนักเรียน คณะชั้น (ม.1-ม.6) จำนวนรวมทั้งสิ้น 25 คน ใช้เครื่องมือ mind map ในการสะท้อนสิ่งที่เห็น

การเปลี่ยนแปลงของตัวนักเรียน

- 1) นักเรียนความรู้และความเข้าใจในโครงการโรงเรียนคุณธรรม เนื่องจากเคยได้เรียนรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมมาบ้าง ได้เรียนรู้เรื่อง คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนทั้ง 5 ข้อ ได้แก่ มีวินัย ซื่อสัตย์ ขยัน รับผิดชอบ พอเพียง
- 2) มีส่วนร่วมที่โรงเรียนและชุมชนจัด โดยการเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ ไม่โดนบังคับ
- 3) เห็นพฤติกรรมดี ๆ ในโรงเรียนและชุมชน คือ มีความสามัคคีร่วมใจกันมากขึ้น ความเป็นจิตอาสา
- 4) สำหรับตัวนักเรียนมีวินัย ความรับผิดชอบมากขึ้นในชุมชน เห็นความร่วมมือ ความสามัคคีมากยิ่งขึ้น
- 5) ในโรงเรียน นักเรียนจะฝึกปฏิบัติตามคุณธรรมของโรงเรียนในเกิดความเคยชิน พอกลับไปที่ชุมชนก็จะปฏิบัติตามเช่นเดียวกัน

โรงเรียนบ้านห้วยหาว กลุ่มนักเรียน ระดับ ป.4-ป.6 จำนวน 6 คน ใช้วิธีการซักถาม/พูดคุย

นักเรียน ระดับ ป.6 เห็นพฤติกรรมดี ๆ ในโรงเรียนและชุมชน คือ ทุกคนช่วยกันดูแล มีการจัดเวรดูแลทำความสะอาดถนน ทำห้องเรียน มีความช่วยเหลือเกื้อกูลในโรงเรียน นักเรียนช่วยงานครู โครงการจิตอาสาเก็บขยะรอบรอบหมู่บ้าน ไปประจำทุกวันจิตอาสา ทำความดีด้วยหัวใจมีชาวบ้านช่วยด้วย เด็กเล็กจะทำความสะอาดในโรงเรียน ครูจะปลูกฝังให้เด็ก ๆ จงรักภักดีต่อ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ คุณครูพาเข้าวัดทำบุญไหว้พระ

ล้างจาน ล้างห้องน้ำ ในวัด ทำความสะอาดวัด มีการส่งเสริมให้เด็ก ๆ มีความรับผิดชอบ เช่น ชั้น ป.4 ทำสวนมะนาว ชั้น ป.5 ปลุกผัก ชั้น ป.4 เลี้ยงจิ้งหรีด การปลุกผักนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ต้องพึ่งใคร จะได้ช่วยเหลือตัวเองได้ เป็นการฝึกฝนความรับผิดชอบ มีการช่วยเหลือกัน ทำให้มีความสามัคคี เด็ก ๆ ในโรงเรียนมีน้ำใจ ช่วยกันเก็บขยะ การขยายผลเรื่องการปลุกผักสอนให้คนมีความรับผิดชอบ ให้เด็กช่วยกันตักกับข้าวให้กับคนในโรงเรียน น้องจะดูแลเป็นแบบอย่าง โดยคนเป็นพี่จะทำตัวเป็นแบบอย่างให้กับน้อง

นักเรียน ระดับ ป.5 เห็นพฤติกรรมดี ๆ ในโรงเรียนและชุมชน คือ มีการปลูกฝังให้เด็ก ๆ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เน้นเรื่องการทำความดีให้เก็บขยะรอบหมู่บ้าน โดยพาเด็ก ป.4 ถึง ป.6 ช่วยกันทำ มีการทำความดีในหมู่บ้านโดยพ่อแม่ไปประชุมแล้วมาเล่าให้ฟัง เรื่องการปลูกผักในโรงเรียน เด็ก ๆ ช่วยหว่านเมล็ดโดยแบ่งความรับผิดชอบ ความยั่งยืนในการทำโครงการ คือ การสอนให้น้องเก็บขยะ สอนให้น้องออมเงิน สอนเรื่องการช่วยเหลือคนอื่นทำให้เกิดความสุข

นักเรียน ระดับ ป.4 เห็นพฤติกรรมดี ๆ ในโรงเรียนและชุมชน คือ ทุกคนทำเวรห้องทุกวัน คนอื่นดูห้องน้ำ พี่ ป.5 ทำโรงอาหาร พี่ ป.6 กวาดถนน ทำแปลงเกษตร เลี้ยงจิ้งหรีด โรงเรียนพาไปทำบุญ ให้จับคู่ ปอโตกับปอเล็ก ไปวัดด้วยกันชอบทำบุญเพราะสบายใจ เอาของไปถวายพระ มีการแบ่งปัน เสียสละ ครูสอนให้ทำความดี เก็บขยะทำความสะอาดให้โรงเรียน

และชุมชน ป.4-ป.6 ไปช่วยเก็บขยะในชุมชน ครูสอนว่าถ้ารักพระเจ้าแผ่นดินต้องทำความดีไปเก็บขยะเวลา พ่อแม่ไม่อยู่ช่วยดูแลน้อง ช่วยพ่อแม่ทำความสะอาด ช่วยเหลือเพื่อน ด้วยการสอนการบ้าน ช่วยกันทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน เป็นแบบอย่างที่ดีให้น้อง บอกน้องให้เป็นคนดี พูดให้คำฟังจะทำให้ยั่งยืน

กลุ่มผู้ปกครอง

โรงเรียนหนองปรือพิทยาคม

กลุ่มผู้ปกครองเป็นผู้ปกครองจำนวน 11 คน ใช้วิธีการซักถาม/พูดคุย จากการสอบถามประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินการตามโครงการฯ ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นพฤติกรรมของบุตรหลานของตัวเองไปในทางบวก มีความกล้าแสดงออกมากขึ้น มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น เช่น เรื่องการทิ้งขยะพลาสติก และแนะนำผู้ปกครองให้ลดการใช้พลาสติก ในเรื่องการสอบถามถึงความยั่งยืน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ จะร่วมมือกับสถานศึกษา จะทำซ้ำ ๆ บ่อย ๆ จนเกิดความเคยชิน แม้แต่ถ้าท่านผู้อำนวยการจะเกษียณออกไปก็จะสานงานต่อไป และท่านผู้อำนวยการคนใหม่มาก็น่าจะปฏิบัติต่อได้ เพราะคุณครูส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติอยู่แล้ว และผู้ปกครองฝากชื่นชมในการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง (กลุ่มอาสาสมัคร) ที่มาช่วยอำนวยความสะดวกหน้าโรงเรียน

โรงเรียนบ้านห้วยหวาย

กลุ่มผู้ปกครอง เป็นผู้ปกครอง จำนวน 5 คน ใช้วิธีการซักถาม/พูดคุย ช่วงแรก ๆ เด็ก ๆ มีการมาบอกว่าครูให้ทำตามคุณธรรมอัตลักษณ์

โดยส่งต่อให้พ่อแม่ บอกว่าครูสั่ง หลัง ๆ มาเริ่มทำเป็นปกติ มีความเปลี่ยนแปลงเยอะ เช่น การช่วยเหลือผู้ปกครอง เมื่อก่อนห่วยแต่ปัจจุบันพ่อแม่ไม่ต้องบอก เด็ก ๆ มีวินัยมาโรงเรียนแต่เช้า ไม่ต้องเรียก เด็กมาทำกิจกรรมร่วมกันกับเพื่อน ๆ เด็ก ๆ นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น เด็ก ๆ มารอครูเสียด้วยซ้ำ มารยาทดีขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น บางทีเด็กเก็บขยะ เด็กเห็นผู้ใหญ่ทิ้งขยะก็เตือนผู้ใหญ่บางคนไม่กล้าทิ้งขยะ อายุเด็กเสียด้วยซ้ำ การรับรู้ของครู นักเรียน และชุมชน มีการประชุมร่วมกัน ครูไปร่วมประชุมด้วย เด็ก ๆ มีความรับผิดชอบสูงขึ้น เด็ก ๆ ช่วยกันเก็บขยะในชุมชนในบางครั้งลูกยังสอนแม่ด้วยซ้ำ เด็กมีวินัยมากขึ้นดูได้จากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายงานมาก่อนค่อยเล่น เด็กรู้จักหน้าที่ของตนเอง รักษาความสะอาดกระตือรือร้นโรงเรียนพัฒนามากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ก่อนหน้านั้นเคยคิดจะย้ายลูกออก แต่ปัจจุบันดีขึ้นมากสภาพความเป็นอยู่ของโรงเรียนดีขึ้น ความสามัคคีของชุมชนเข้าถึงกันได้ชัดเจน การมีส่วนร่วมเห็นชัดมากตั้งแต่เข้าร่วมโครงการ เด็กวัยรุ่นในชุมชนไม่ก้าวร้าว ปัญหาเสพติดน้อยลง ผู้นำเข้มแข็งผู้ใหญ่ นายก อบต. โรงเรียน ทุกภาคส่วนในชุมชน มีการสนับสนุนจากภาครัฐดี เมื่อก่อนไม่มีครุมาร่วมประชุมปัจจุบันครุมาร่วมประชุม

ปัจจัยความสำเร็จ ในหลวงอยู่ในใจทุกคน เป็นแรงบันดาลใจ เป็นศูนย์รวมจิตใจ พื้นฐานทุกคนอยากทำดี แต่ไม่มีใครเป็นผู้นำไม่มีคนจุดประกาย ปัจจุบันเห็นคนทำดีก็อยากทำตามคนในชุมชนทำเพื่อลูกหลาน

ปัจจัยความล้มเหลว ความอายกลัวว่าทำแล้วจะเป็นเรื่องแปลก

ปัจจัยความยั่งยืน กิจกรรมไม่กระทบการทำงาน และช่วยส่งเสริมในการนำไปใช้ในการทำงาน คิดถึงความพอเพียง

ครูแกนนำ (นักวิจัยชุมชน)

สะท้อนความคิด 1 ปีที่ผ่านมา ได้อะไรจากการเข้าร่วมโครงการเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

โรงเรียนหนองปรือพิทยาคม 1) หัวใจสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมคือการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก และการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมความดี 2) ปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาคุณธรรมในชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปได้ดีคือ ผู้นำที่ให้ความสำคัญและมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณธรรมอย่างแท้จริง 3) นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นตามกิจกรรมที่ได้ร่วมกันกำหนดซึ่งสะท้อนถึงคุณธรรมเป้าหมายของโรงเรียน และมีนักเรียนบางส่วนมีพฤติกรรมที่ดีในด้านอื่น ๆ ตามมาด้วย 4) ผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือและมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณธรรมตามแนวพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 5) ครุมาโรงเรียนเข้าชั้นและรับผิดชอบงานมากขึ้น 6) นักเรียนมีจิตอาสาเพิ่มมากขึ้น 7) ความเสียสละและความสามัคคีของชุมชนในการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น 8) เป็นแบบอย่างในการทำความดีให้กับนักเรียนและชุมชน 9) ใช้กระบวนการพัฒนาคุณธรรมมาดำเนินโครงการในโรงเรียน

สู่ผู้ปกครองและชุมชนอย่างต่อเนื่อง 10) ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับโครงการให้กลับครูและผู้บริหารที่ใหม่ได้รับรู้และเข้าใจเพื่อการดำเนินการพัฒนาคุณธรรมมีความต่อเนื่องตลอดไป

โรงเรียนบ้านห้วยห้วย 1) ใน 1 ปีที่ได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการของโครงการเครือข่ายเพื่อการขับเคลื่อนคุณธรรมของโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา สู่ชุมชน ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานในกระบวนการขับเคลื่อนคุณธรรม การทำงานที่เป็นขั้นตอน และได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในหน่วยงานเดียวกัน หน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และการทำงานร่วมกับคนในชุมชน 2) ประทับใจในความสามัคคี การให้ความร่วมมือ ความเอาใจใส่จากทุกคน ทุก ๆ หน่วยงาน มีมิตรภาพที่ดีที่ช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ในการดำเนินงาน และขอขอบคุณทุก ๆ ท่านที่มีส่วนทำให้โครงการนี้ดำเนินไปจนสำเร็จจบโครงการ 3) นักเรียนมีคุณธรรมที่เกิดขึ้นทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน โดยผลสะท้อนที่ทราบคือเสียงชื่นชมจากผู้ปกครองของนักเรียน 4) ครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ปลุกฝังนักเรียน และคนในชุมชนให้มีคุณธรรมนำไปปฏิบัติ 5) ชุมชน มีความสามัคคี ให้ความร่วมมือ มีน้ำใจ มีจิตอาสาในการทำกิจกรรม มีการพัฒนาชุมชนให้มีความสะอาด น่าอยู่ ดูแลบ้านเรือนของตนเองให้สะอาดอยู่เสมอ 6) คุณธรรมอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน คือ วินัย ขยัน ซื่อสัตย์ พอเพียง และคุณธรรมอัตลักษณ์ของชุมชน คือ ความขยัน

ยังเกิดคุณธรรมอื่น ๆ ตามมาด้วย คือ จิตอาสา ความสามัคคี ความพอเพียง 7) จะถ่ายทอดความรู้ ปลุกฝังคุณธรรม และจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและคนในชุมชน พร้อมทั้งจะทำกิจกรรมดี ๆ ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับนักเรียนและชุมชนต่อไป

โรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย 1) ได้เรียนรู้อะไรบ้าง: การเป็นแบบอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน หากเราจะให้นักเรียนลงมือทำ ครูต้องเป็นผู้นำเสียก่อน 2) ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ 3) การช่วยเหลือเพื่อนครูในโรงเรียนในการทำงานต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ 4) โรงเรียนของเราสามารถเป็นศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องของคุณธรรมให้กับโรงเรียนในละแวกใกล้เคียงได้ 5) การมีจิตสาธารณะของคนในชุมชน 6) ครู นักเรียน และผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน มีการนำคุณธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เป็นกิจวัตร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4

การนิเทศก์โรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา อำเภอหนองปรือ 1) ได้เรียนรู้การทำงานแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง เพราะทุกภาคส่วนมีบทบาทในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน คือ สร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตัวของเยาวชนไทยในอนาคต ซึ่งบทบาทของหน่วยงานก็แตกต่างกันไปมีทั้งการส่งเสริม การสนับสนุน การให้กำลังใจ การลงมือปฏิบัติจริง การทำตนให้เป็นตัวอย่าง รวมถึงการชื่นชมในความสำเร็จร่วมกัน 2) ประทับใจ

ในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจที่จะทำ ที่จะสร้างคุณธรรมเพื่อปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีงามและจะทำต่อเนื่อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของจิตใจคนไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ ถ้าเขาเหล่านั้นไม่ได้เกิดจากความศรัทธา ความเต็มใจ และเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ต่อลูกหลานของเขาเหล่านั้น

3) พบเห็นพฤติกรรมความร่วมมือ ร่วมใจในการทำงาน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง เช่น พัฒนาอาชีพให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม การยิ้มแย้มแจ่มใสในการทำงานอย่างมีความสุขเป็นหนึ่งเดียวกัน

4) พบเห็นคุณธรรม ความมีวินัย ความรับผิดชอบต่อสังคม ความซื่อสัตย์ การมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน ความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อสถาบัน ทั้ง 3 ความร่วมมือร่วมใจ การรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การให้ความเคารพในระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ที่ดีงาม การใฝ่รู้ ใฝ่เรียน พัฒนาตนเองในทุกช่วงวัย ความเพียร ความพยายาม ความอดทนอดกลั้น การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ ความมุ่งมั่นตั้งใจ เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในท้องถิ่น วัฒนธรรมของตนเอง มีจิตสาธารณะ โดยไม่หวังผลตอบแทน ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์เท่าที่ตนเองจะทำได้

5) จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืน โดยการติดตามงานช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมของกองทุน รวมทั้งขยายผลการดำเนินงานของกองทุนสู่หน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจ

สรุป

เครื่องมือวิจัยที่พัฒนาขึ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเครื่องมือวิจัยแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D) และแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R) เพื่อการพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในการถอดองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ และใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัยในการถอดบทเรียนจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการติดตามผลโครงการ และทักษะชีวิตของนักเรียนในระยะยาว โดยใช้เครื่องมือให้เป็นสื่อกลางระหว่างผู้วิจัย และกลุ่มตัวอย่าง หรือกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา โดยการพัฒนาเครื่องมือแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม และแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรม และการสะท้อนคิด เป็นการพัฒนาต่อยอดการศึกษาวิจัยการติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยนำเครื่องมือที่พัฒนาจากปัญหาและข้อจำกัดของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ที่พบว่ามีข้อจำกัดในการใช้เครื่องมือ และใช้เวลานานในการจับเก็บข้อมูลแต่ละหน่วยตามช่วงเวลาของการวิจัย รวมถึงมีความซ้ำซ้อนของข้อมูล ผู้นิพนธ์จึงได้ประยุกต์ใช้เครื่องมือและเทคนิควิธีการที่หลากหลาย มารวมไว้ในเครื่องมือแต่ละชุด เพื่อลดเวลาในการจัดกระทำกับข้อมูล และเพื่อให้เครื่องมือมีประสิทธิภาพในการเก็บ

รวบรวมข้อมูล และมีความเชื่อถือได้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่วิจัยได้อย่างเป็นระบบ เป็นกระบวนการ และสามารถตรวจสอบผลของกระบวนการที่ใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมได้ มาทดลองใช้ในการวิจัย เรื่อง กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี (Panyadech Phantuwat, et al., 2020) ผลของการทดลองใช้พบว่าสามารถลดเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายได้ และสามารถใช้เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ร่วมกันได้เป็นอย่างดีอย่างเป็นกระบวนการ สามารถนำข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ในแต่ละช่วงเวลาของการวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบโดยมีฐานข้อมูลที่น่ามาเป็นฐานคิดในการแก้ไขปัญหาและวางแผนงานในช่วงต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบข้อมูลย้อนหลังได้ในการพัฒนา และต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้จากการสะท้อนคิด โดยจัดทำเป็นรายงานผลการเรียนรู้ในแต่ละช่วงเวลาเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการติดตามผลโครงการ หรือโครงการประเมินผลพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามตัวบ่งชี้พฤติกรรมเชิงบวกที่ทางโรงเรียนสร้างขึ้น ตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนและของชุมชน

ประโยชน์ที่พบจากเครื่องมือวิจัยที่พัฒนาขึ้น และนำมาทดลองใช้ในการเก็บข้อมูลในระยะยาว ดังตัวอย่างงานวิจัยนี้ในการทดลองใช้เครื่องมือที่ได้พัฒนาขึ้น เพื่อให้มีความสะดวกต่อการ

จัดเก็บข้อมูล การถอดองค์ความรู้ และการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ ที่สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลหรือต้นแบบความคิดที่นำไปใช้ได้ทันที สามารถนำข้อมูลมาทบทวนซ้ำได้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบในขั้นตอนต่าง ๆ ของการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัย และครูแกนนำ นักเรียนแกนนำพบถึงจุดเด่น และประโยชน์ที่ได้จากเครื่องมือที่พัฒนาขึ้น ดังนี้ 1) เครื่องมือมีความเหมาะสมกับบริบทในประเด็นที่ศึกษาได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของโรงเรียน โดยเครื่องมือสามารถจัดเก็บข้อมูลและองค์ความรู้จากกิจกรรมในการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ และสามารถนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนากิจกรรม หรือเป็นฐานข้อมูลในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ 2) สามารถพัฒนา และปรับปรุงเครื่องมือให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมตามสถานการณ์ หรือบริบทของโรงเรียน โดยมีต้นแบบทางความคิดที่ใช้วัดสิ่งเดียวกันตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการใช้เป็นกรอบหรือแบบ เพื่อลดขั้นตอนในการปฏิบัติงานตามโครงการ หรือกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ในการประเมินพฤติกรรม บ่งชี้เชิงบวก 5 ด้าน และทักษะชีวิตของนักเรียน 3) สามารถทบทวนความรู้ที่ได้มาอย่างเป็นกระบวนการ เพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค จากข้อมูลที่ได้มีการบันทึกและถอดองค์ความรู้ในแต่ละกิจกรรมไว้อย่างเป็นระบบ และนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์วางแผนดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง 4) สามารถบันทึกข้อมูลใหม่ หรือ

องค์ความรู้ใหม่ได้อย่างมีแบบแผน และฐานคิด โดยไม่ต้องเริ่มต้นกระบวนการใหม่ตั้งแต่ต้น ทำให้เกิดความสะดวก และประหยัดเวลา ในการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ 5) สามารถแบ่งปัน ความรู้ในการมีส่วนร่วมได้อย่างมีแบบแผน และถ่ายโอนฐานข้อมูลความรู้ได้ง่าย เข้าถึง ข้อมูลทั้งกระบวนการได้โดยสะดวก 6) สามารถ นำฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ หรือองค์ความรู้ ของแต่ละโรงเรียนมาเปรียบเทียบถึง กระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันแบบมีส่วนร่วม และ ร่วมสะท้อนคิด 7) ครูแกนนำ (นักวิจัย) สามารถ จัดเก็บข้อมูล ผลการวิเคราะห์ และขั้นตอน ต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน หรือคู่มือ กิจกรรมของโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จได้ 8) สามารถใช้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอด องค์ความรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นฐานข้อมูล ในการกำกับติดตามผลพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก และทักษะชีวิตของนักเรียนได้ในระยะยาว โดย ไม่ต้องสร้างเครื่องมือในการติดตามผลขึ้นใหม่ 9) สามารถนำเครื่องมือไปประยุกต์ใช้ในการ เก็บข้อมูล หรืองานด้านอื่น ๆ ของโรงเรียน หรือชุมชนได้

ข้อเสนอแนะ

1. การนำเครื่องมือวิจัยนี้ไปใช้ หรือประยุกต์ ใช้ควรคำนึงถึงการออกแบบการวิจัยที่ใช้ เป็นสำคัญ ถึงความสอดคล้องของเครื่องมือ กับระเบียบวิธีที่ใช้ รวมถึงเทคนิควิธีการอื่น ๆ ที่นำมาใช้ร่วมกันในการกระตุ้นการมีส่วนร่วม และจัดเก็บรวบรวมข้อมูลที่ส่งผลถึงคุณภาพ และมีความเชื่อถือได้ของข้อมูล

2. การนำเครื่องมือวิจัยนี้ไปใช้ หรือประยุกต์ ใช้กับศาสตร์อื่นในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบมีส่วนร่วม หรือประยุกต์ใช้ร่วมกับเครื่องมือ วิจัยอื่น เช่น การนำไปใช้การสนทนากลุ่มย่อย หรือการใช้เทคนิค (PLC) ชุมชนการเรียนรู้ทาง วิชาชีพ กับกลุ่มเป้าหมาย หรือกลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษา ในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม ในการแสดงออกทางความคิดในการพัฒนา หรือการแก้ไขปัญหา และการมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ ในการส่งเสริมแนวทางประชาธิปไตย ตามแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) โดยการมีส่วนร่วม ในการปรึกษาหารือ ร่วมอภิปรายในประเด็นที่ ศึกษาอย่างเป็นระบบในการรวบรวมความคิด เห็นที่เหมือน หรือแตกต่างกันด้วยข้อมูลและ เหตุผล ในการนำไปสู่การแสวงหาทางออก หรือ ฉันทามติ ในการพัฒนา หรือแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งทางสังคม ●

บรรณานุกรม

- After Action Review. (2019, August 31). [After Action Review and Reflection]. Retrieved from <http://www.kstoolkit.org/After+Action+Review>.
- Alavi, Maryam. (2019, August 1). [Knowledge Management and Knowledge Systems]. ICIS'97. Retrieved from <http://www.mbs.edu/is/malavi/icis-97-kms/sld011.htm>.>Accessed.
- Bureau of Academic Affairs and Educational Standards. (2008). The Basic Education Core Curriculum (A.D. 2008). The Ministry of Education: Bangkok. (pp. 12-26)
- Dale, E. Audio Visual Methods in Teaching. 3rd. ed., New York, Holt Rinehart and Winston, 1969. pp.108
- Kemmis, S. and McTaggart, R. (1988). The Action Research Planner. Melbourne: Deakin University Press.
- Panyadech Phantuwat. (2017). Evaluation and Knowledge Synthesis on the Ethical School Project under Bangkok Metropolitan Administration. Journal of Thai Ombudsman, 10(1), 123-169
- Panyadech Phantuwat, et al., (2020). Participatory Process and Knowledge Synthesis, The project to drive school morality in the education fund project to the community Nong Prue District Kanchanaburi Province. The Privy Council Chambers of Thailand. Bangkok. (pp.36-43)
- Office of the Basic Education Commission: OBEC, 2016 [Online]. Available from: http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=43199&Key=news_act [access 25 August 2016]
- Supang Chantavanich. (2018). Data analysis in qualitative research. 14th ed. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Salem-Schatz, Susanne, Ordin, Diana and Mittman, (2019, August 31). [Brian. Guide to the after action review].Retrieved from http://www.queri.research.va.gov/ciprs/projects/after_action_review.pdf
- Thailand Productivity Institute. (2005). Knowledge management from theory to practice. Bangkok: Jirawat Express. (pp.15-22)

ภาคผนวก ตัวอย่างการนำเครื่องมือวิจัยไปใช้ และผลของการใช้
โรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย พบว่ามีประเด็นที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ ดังนี้

ความรู้เดิมก่อนเข้าร่วมการอบรม	ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการอบรม
การค้นหาคุณธรรมอัตลักษณ์ เริ่มจากการที่ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายปัญหาที่อยากแก้และความดีที่อยากทำ โดยจัดทำโครงการคุณธรรมจากปัญหาที่อยากแก้ในแต่ละห้องเรียน เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียน เช่น ด้านความรับผิดชอบ ด้านวินัย	คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกผ่านกิจกรรมที่ทำซ้ำเป็นประจำ (ทฤษฎีการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย Psychomotor Domain ของ Bloom et al, 1956)
วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้	ผลที่ได้จากวิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้
1. มีการประชุม อบรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (Knowledge Sharing) ระหว่างครูกับครู ครูกับนักเรียน ในการกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ และพฤติกรรมบ่งชี้ 2. ดำเนินการขับเคลื่อนคุณธรรมในโรงเรียนด้วยกระบวนการ 3 วิธี (วิถีชีวิต วิถีคนดี วิถีคุณธรรม) ผ่านกิจกรรม พบกันยามเช้า เราส่งงาน เปิกบานก่อนบ่าย หนองสาหร่ายรักโลก	1. คุณธรรมอัตลักษณ์ และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนที่เปลี่ยนแปลงด้านรับผิดชอบ มีวินัย จิตสาธารณะ ความพอเพียง 2. เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ (Effective Knowledge Sharing) 1) มีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน 2) สร้างผู้นำที่เป็นแบบอย่าง หรือผู้รับผิดชอบ (ผู้บริหารแกนนำ ครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ) 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ (โรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ฯลฯ) 4) เป้าหมายเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน 5) แบ่งปันข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การปฏิบัติที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ 6) สร้างแรงจูงใจที่สนับสนุนการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ความรู้ที่ได้รับ/ประโยชน์	การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้ ที่ตรงตามเป้าหมาย
กระบวนการทำโครงการคุณธรรม	นำโครงการงานคุณธรรมมาเป็นนวัตกรรมในการแก้ปัญหา และมีกิจกรรมส่งเสริมความดีตามเป้าหมายที่กำหนดร่วมกันของโรงเรียน
ปัญหา/อุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้	วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข
- การสื่อสารกับผู้ปกครอง (การสร้าง ความเข้าใจ เช่น การมาโรงเรียนเช้าของนักเรียน) - ความร่วมมือกับชุมชน (การสร้าง ความเข้าใจกับชุมชน ในการมีส่วนร่วม) - โครงการคุณธรรมไม่ได้เกิดจากความ ต้องการของผู้เรียน ที่แท้จริง (บางอย่างไม่สามารถดำเนินการได้ อาศัย ข้อตกลงร่วมกัน)	ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ปกครองมีความเข้าใจในการมาส่งนักเรียนแต่เช้า เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมก่อนเข้าชั้นเรียนของนักเรียน หรือการไม่ดื่มสุราในโรงเรียนในกรณีที่มีการใช้โรงเรียนเป็นสถานที่จัดงาน

ผลการเรียนรู้ระหว่างอบรม (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)	การตอบสนองต่อเป้าหมายของท่าน (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)
พอใช้ เพราะเป็นโครงการที่ต้องใช้เวลาในการติดตามประเมินผลในระยะยาว	พอใช้ เพราะเป็นโครงการที่ต้องใช้เวลาในการติดตามประเมินผลในระยะยาว

ภาพที่ 1 ถอดองค์ความรู้ก่อนและระหว่างการฝึกอบรมโรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย

วิธีการ/ขั้นตอน/รูปแบบ (กระบวนการที่ใช้ในการเรียนรู้)	ผลการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)
หนองสาหร่ายโมเดล Input > ดิถาวุธทางปัญญา Process > 3วิถี (วิถีชีวิต วิถีคนดี วิถีคุณธรรม) Output > คุณธรรมอัตลักษณ์ (รับผิดชอบ มีวินัย จิตสาธารณะ ความพอเพียง)	ระดับมาก โดยนำรูปแบบ “หนองสาหร่ายโมเดล” ลงสู่ชุมชน ในการขับเคลื่อนคุณธรรมอัตลักษณ์ร่วมกันในระดับชุมชน
ปัญหา/อุปสรรคที่พบระหว่างโครงการ (ปัญหา, อุปสรรค หรืออื่นๆที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้)	วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)
1. ครูแกนนำทั้งห้องเรียนไปประชุม 2. ชุมชน และผู้ปกครองไม่รู้ว่าโรงเรียนกำลังทำอะไร (ความรู้ความเข้าใจโครงการ และช่องทางการเข้ามา มีส่วนร่วม) 3. การขับเคลื่อนกิจกรรมของนักเรียนในกิจกรรม 3 วิถี ของโรงเรียนไม่สามารถบรรลุผล 100%	1. จัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม 2. มอบหมายงานให้นักเรียน โดยฝากเพื่อนครูช่วยดูแล 3. เข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน ประชุมกรรมการ ประชุมผู้ปกครอง ในการสร้างความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายการดำเนินงาน และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4. จัดกิจกรรมทบทวนความเข้าใจกับนักเรียน 5. ใช้ปัจจัยการเสริมแรง ในการชื่นชมคนทำดี เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ
การบรรลุเป้าหมาย/ประโยชน์/องค์ความรู้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)	การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้/ต่อยอด/ขยายผล (การนำไปใช้ประโยชน์)
การขับเคลื่อนคุณธรรมสู่ชุมชนบรรลุเป้าหมายระดับมาก ชุมชนให้ความร่วมมือ ชุมชนและโรงเรียนมีปฏิสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน รักใคร่สามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ชุมชนมี อัตลักษณ์ของชุมชนในการเป็นแบบอย่างที่ดี	- ระดับโรงเรียน มีการขยายผลไปยังโรงเรียนอื่นในอำเภอ หนองปรือ - ระดับชุมชน มีการขยายผลไปยังหมู่บ้านข้างเคียง

องค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ (กระบวนการที่มี และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต)		
องค์ความรู้ (Output) จากผลผลิตของ โครงการในระยะแรก (ปัจจัยนำเข้า Input) ติดต่อทางปัญญา 1. สร้างกระบวนการรับรู้ (เรียนรู้) ประชุม อบรม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) 2. ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย 3. กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ 4. ออกแบบโครงงาน และกิจกรรม	รูปแบบวิธีการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ในการนำองค์ความรู้ไปใช้ (กระบวนการ Process) 3 วิธี (วิถีชีวิต วิถีคนดี วิถีคุณธรรม) ผ่านกิจกรรม 1. พบกันยามเช้า 2. เราส่งงาน 3. เบิกบานก่อนบ่าย 4. หนองสาหร่ายรักษโลก	ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้องค์ความรู้ (ผลลัพธ์ Outcome) คุณธรรมอัตลักษณ์ และพฤติกรรมบ่งชี้ เชิงบวกของนักเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ในด้าน 1. รับผิดชอบ 2. มีวินัย 3. จิตสาธารณะ 4. ความพอเพียง

ภาพที่ 2 ถอดองค์ความรู้หลังการฝึกอบรมและการสะท้อนคิดโรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย

โรงเรียนบ้านห้วยหวาย พบว่ามีประเด็นที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ ดังนี้

ความรู้เดิมก่อนเข้าร่วมการอบรม	ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการอบรม
ความรู้ต่อโครงการ: โรงเรียนบ้านห้วยหวายเป็นโรงเรียน คุณธรรมที่สร้างคุณธรรมอัตลักษณ์ให้กับนักเรียนเพื่อพัฒนา นักเรียนให้เป็นนักเรียนที่มีคุณธรรม	เป็นโครงการที่ร่วมกันพัฒนาโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนคุณธรรมสู่ชุมชน
วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้	ผลที่ได้จากวิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้
กระบวนการขับเคลื่อน: กำหนดกิจกรรม 3 ส ขอทำดี ประกอบด้วย สร้างสำนึกคุณค่า รักศรัทธาสถาบัน สร้างสรรค์คนดี ศรีห้วยหวาย สุขภาพกาย จิตใจดี ในวิถี ความพอเพียง เป็นกิจกรรมในการขับเคลื่อนคุณธรรมใน โรงเรียน และขยายผลสู่ชุมชน	1. โรงเรียนมีคุณธรรมอัตลักษณ์ และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ในด้าน วินัย ขยัน ซื่อสัตย์ พอเพียง 2. การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้เกิดคุณธรรมอัตลักษณ์ ของชุมชนที่สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน
ความรู้ที่ได้รับ/ประโยชน์	การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้ ที่ตรงตามเป้าหมาย
กระบวนการทำงานที่มีรูปแบบชัดเจน ที่สามารถนำไปปฏิบัติ ได้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน	นำกระบวนการไปใช้ในการทำกิจกรรมกับนักเรียนภายในโรงเรียน และชุมชน
ปัญหา/อุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้	วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข
ขาดความเข้าใจในกระบวนการ หรือรูปแบบของโครงการ ในบางขั้นตอน	- ศึกษารูปแบบ และกระบวนการอย่างละเอียด - แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนในโครงการ และ แบ่งปันข้อมูล
ผลการเรียนรู้ระหว่างอบรม (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)	การตอบสนองต่อเป้าหมายของท่าน (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)
พอใช้ เพราะขาดความเข้าใจในกระบวนการ หรือรูปแบบ ของโครงการในบางขั้นตอนโครงการ	ระดับมาก เพราะชุมชนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ และ เข้ามามีส่วนร่วม

ภาพที่ 3 ถอดองค์ความรู้ก่อนและระหว่างการฝึกอบรมโรงเรียนบ้านห้วยหวาย

วิธีการ/ขั้นตอน/รูปแบบ (กระบวนการที่ใช้ในการเรียนรู้)		ผลการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)
ใช้รูปแบบในการเรียนรู้ Banhuaiwai Model (บ้านห้วยหวายโมเดล) โดยใช้กิจกรรม 3ส ขอทำดีในการขับเคลื่อน 3 ส ขอทำดี สร้างสำนึกคุณค่า รักศรัทธาสถาบัน สร้างสรรค์คนดี ศรีห้วยหวาย สุขภาพกาย จิตใจดี ในวิถีความพอเพียง		ระดับมาก เพราะบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการรูปแบบของโครงการมากขึ้น และสามารถนำมาใช้กับนักเรียนและชุมชนได้
ปัญหา/อุปสรรคที่พบระหว่างโครงการ (ปัญหา, อุปสรรค หรืออื่นๆที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้)		วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)
ชุมชนใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดอบรมแนวทางทางในการขับเคลื่อนได้ทุกครั้ง ทำให้ความเข้าใจต่อเป้าหมายของโครงการมีน้อย		โรงเรียนส่งครู (ครูแกนนำ) เข้าร่วมประชุมกับหมู่บ้านเพื่อขยายผล ถ่ายทอดข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
การบรรลุเป้าหมาย/ประโยชน์/องค์ความรู้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)		การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้/ต่อยอด/ขยายผล (การนำไปใช้ประโยชน์)
บรรลุเป้าหมายระดับมาก เพราะได้รับความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียน และชุมชน		- ระดับโรงเรียน มีการแบ่งปันข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียนอื่นในอำเภอหนองปรือ - ระดับชุมชน นำความรู้จากโครงการขยายผลสู่หมู่บ้านเครือข่าย
องค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ (กระบวนการที่มี และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต)		
องค์ความรู้ (Output) จากผลผลิต ของโครงการในระยะแรก (ปัจจัยนำเข้า Input) รูปแบบกระบวนการ 4 สร้าง 1. สร้างความตระหนักรู้ 2. สร้างการเรียนรู้ (ประชุม อบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้) 3. ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย 4. ออกแบบกิจกรรมทบทวน	รูปแบบวิธีการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ในการนำองค์ความรู้ไปใช้ (กระบวนการ Process) กิจกรรม 3ส ขอทำดี 3 ส ขอทำดี สร้างสำนึกคุณค่า รักศรัทธาสถาบัน สร้างสรรค์คนดี ศรีห้วยหวาย สุขภาพกาย จิตใจดี ในวิถีความพอเพียง	ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้องค์ความรู้ (ผลลัพธ์ Outcome) เป็นตำบลคุณธรรมอย่างยั่งยืน ที่มี ธรรมอัตลักษณ์ และพฤติกรรมบ่งชี้ เชิงบวกในด้าน 1. มีวินัย 2. ชยัน 3. ซื่อสัตย์ 4. พอเพียง

ภาพที่ 4 ถอดองค์ความรู้หลังการฝึกอบรมและการสะท้อนคิดโรงเรียนบ้านห้วยหวาย

โรงเรียนโรงเรียนหนองปรือพิทยาคม พบว่ามีประเด็นที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ ดังนี้

ความรู้เดิมก่อนเข้าร่วมการอบรม	ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการอบรม
ความรู้ต่อโครงการ: เป็นกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติที่ดีขึ้น	เป็นโครงการที่ช่วยสร้างคุณธรรมของนักเรียน และปรับให้เป็นนิสัยพื้นฐาน และสร้างความร่วมมือกับชุมชน
วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้	ผลที่ได้จากวิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้
1. ประชุมสร้างความเข้าใจ และเตรียมความพร้อมของครู (สร้างครูแกนนำ) 2. สร้างองค์ความรู้ด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PCL) 3. ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย 4. ออกแบบการเรียนรู้	คุณธรรมอัตลักษณ์ 5 ด้าน 1. มีวินัย 2. ซื่อสัตย์ 3. รับผิดชอบ 4. รักความสามัคคี 5. พึ่งพาอาศัย
ความรู้ที่ได้รับ/ประโยชน์	การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้ ที่ตรงตามเป้าหมาย
คุณธรรม และกระบวนการในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี และเป็นพลเมืองดี	เป็นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และใช้ในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี และพลเมืองที่ดี
ปัญหา/อุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้	วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข
ปัญหาในการปรับตัวในการเรียนรู้กระบวนการในการขับเคลื่อนโครงการ	ใช้วิธีการค่อยๆ สืบเสาะทำความเข้าใจ และใช้เวลา โดยผลที่ออกมาทำให้ครูและนักเรียนมีความเข้าใจที่ตรงกัน และสามารถนำไปปฏิบัติได้เป็นอย่างดี
ผลการเรียนรู้ระหว่างอบรม (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)	การตอบสนองต่อเป้าหมายของท่าน (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)
ผลการเรียนรู้ในระดับมาก สามารถแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี	การตอบสนองต่อเป้าหมายอยู่ในระดับมาก เพราะสามารถนำไปแก้ไขปัญหามาได้ทุกข้อ

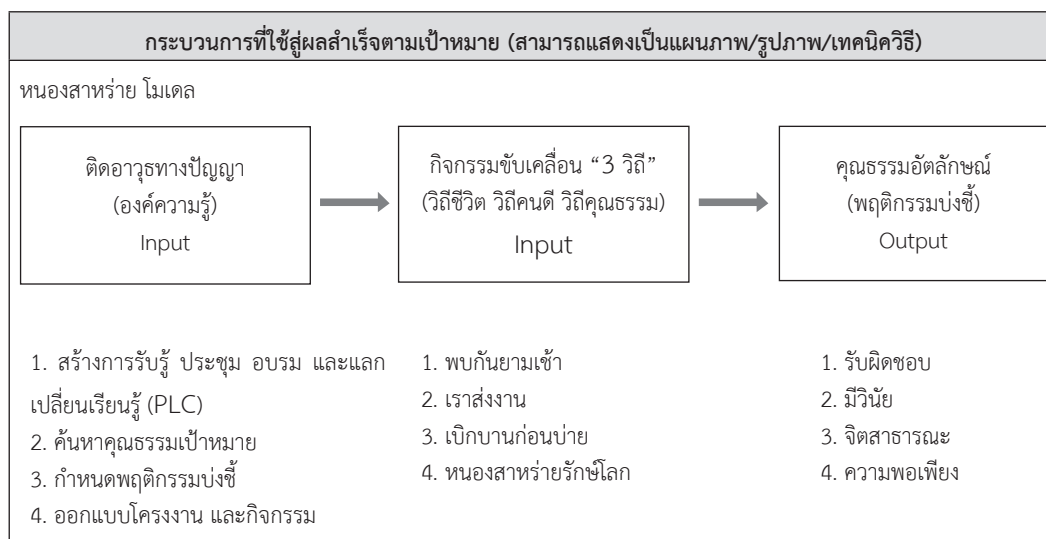
ภาพที่ 5 ถอดองค์ความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรมโรงเรียนหนองปรือพิทยาคม

วิธีการ/ขั้นตอน/รูปแบบ (กระบวนการที่ใช้ในการเรียนรู้)		ผลการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)
หนองปรือโมเดล Input 1. สร้างจิตสำนึกที่ดี 2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วย PLC 3. ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย และกำหนดตัวบ่งชี้ 4. ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ Process กระบวนการ 3 พัฒนา 1. พัฒนาคุณภาพ 2. พัฒนาความรู้ 3. พัฒนาคุณค่า Output คุณธรรมอัตลักษณ์ 5 ด้าน 1. มีวินัย 2. ขยัน 3. ซื่อสัตย์ 4. รับผิดชอบ 5. พอเพียง		ผลการเรียนรู้จากกระบวนการที่ใช้ (3 พัฒนา) อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเป็นส่วนหนึ่งในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดต่อได้เป็นอย่างดี
ปัญหา/อุปสรรคที่พบระหว่างโครงการ (ปัญหา, อุปสรรค หรืออื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้)		วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)
นักเรียนรับรู้ข้อมูลและเรียนรู้กระบวนการในการสร้างคุณธรรมได้ดี แต่ยังมีการนำไปปฏิบัติได้ไม่เท่ากัน (พร้อมที่จะปฏิบัติตามกิจกรรม และมีบางส่วนต้องอาศัยการปรับตัว ซึ่งต้องใช้เวลา)		วิธีการแก้ไขใช้กระบวนการ PLC (Professional Learning Community หมายถึง Community of Practice (CoP) ในการทำหน้าที่ครูในการรวมตัว รวมใจ รวมพลัง ร่วมมือกันของครู ผู้บริหาร และนักการศึกษา ในโรงเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ) โดยจัดการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหที่พบ และร่วมระดมความคิดในการแก้ไขปัญหา เช่น ใช้วิธีการพูดคุยสร้างความเข้าใจ หรือใช้การปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง
การบรรลุเป้าหมาย/ประโยชน์/องค์ความรู้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)		การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้/ต่อยอด/ขยายผล (การนำไปใช้ประโยชน์)
บรรลุเป้าหมายในระดับมากที่สุด เพราะสามารถทำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้		นำความรู้ไปใช้เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน
องค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ (กระบวนการที่มี และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต)		
องค์ความรู้ (Output) จากผลผลิตของโครงการในระยะแรก (ปัจจัยนำเข้า Input) 1. สร้างจิตสำนึกที่ดี 2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วย PLC 3. ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย และกำหนดตัวบ่งชี้ 4. ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้	รูปแบบวิธีการหรือขั้นตอนต่างๆในการนำองค์ความรู้ไปใช้ (กระบวนการ Process) กระบวนการ 3 พัฒนา 1. พัฒนาคุณภาพ 2. พัฒนาความรู้ 3. พัฒนาคุณค่า	ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้องค์ความรู้ (ผลลัพธ์ Outcome) คุณธรรมอัตลักษณ์ 5 ด้าน 1. มีวินัย 2. ขยัน 3. ซื่อสัตย์ 4. รับผิดชอบ 5. พอเพียง

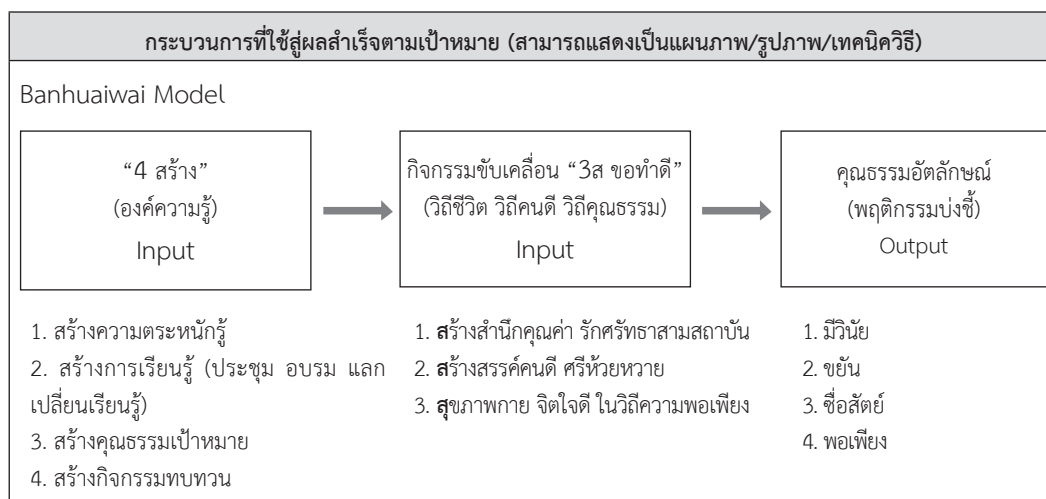
ภาพที่ 6 ถอดองค์ความรู้หลังการฝึกอบรมและการสะท้อนคิดโรงเรียนหนองปรือพิทยาคม

กระบวนการขับเคลื่อนคุณธรรมสู่การปฏิบัติของโรงเรียน และชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

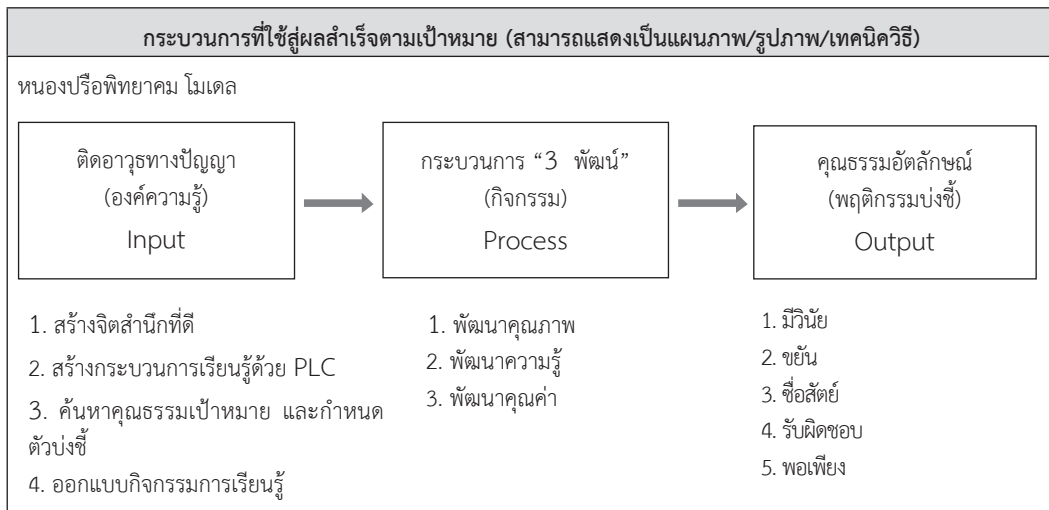
รูปแบบในการขับเคลื่อนคุณธรรมของโรงเรียนนาร่องทั้ง 3 โรงเรียน สู่ชุมชน มีรูปแบบการขับเคลื่อน ดังนี้

ภาพที่ 7 หนองสาหร่าย

ภาพที่ 8 บ้านห้วยหวายโมเดล

ภาพที่ 9 หนองปรือพิทยาคมโมเดล